MALA

LATINSKA GRAMATIKA

SA SINTAKSOM

SASTAVIO

Prof. PETAR MOSCATELLO

Ova je knjiga odobrena kao udžbenik od Ministarstva Prosvjete riješenjem S N br. 11.321 od 23. IV. 1928, a na preporuku Glav. Prosvj. Savjeta Br. S 246 od 29. III. 1928.

U ZAGREBU 1928.

TISAK I NAKLADA JUGOSLOVENSKA ŠTAMPA D. D. U ZAGREBU.

19427

MALA
LATINSKA GRAMATIKA
SA SINTAKSOM

SASTAVIO

Prof. PETAR MOSCATELLO

Ova je knjiga odobrena kao udžbenik od Ministarstva Prosvjete riješenjem S N br. 11.321 od 23. IV. 1928, a na preporuku Glav. Prosvj. Savjeta Br. S 246 od 29. III. 1928.

002501

U ZAGREBU 1928.

TISAK I NAKLADA JUGOSLOVENSKA ŠTAMPA D. D. U ZAGREBU.

PREDGOVOR.

Sastavljajući ovu knjigu nastojao sam, da udovoljim novom nastavnom programu za latinski jezik, t. j. da gramatiku riješim svega onoga, što je čini preopširnom, no dobro pazeći, da u njen skraćen opseg uđe bar sve ono, što je neophodno potrebito za ispravno shvaćanje latinskog teksta.

Da sam se kod sastava iste poslužio ponajboljim njemačkim, francuskim i ostalim udžbenicima, po sebi se razumije.

Ovom zgodom dužnost mi je, da se naročito zahvalim g. Kolomanu Racu, našem poznatom stručnjaku na polju staroklasične filologije. Njegove sam stručne upute i ispravke u cijelosti iskoristio.

Moja je želja, da knjiga olakša i pomogne đacima kod učenja lat. jezika, čemu je i namijenjena.

U T u z l i, mjeseca augusta 1928.

P. M.

DIO PRVI.

Glasovi i oblici.

§ 1. Latinski jezik ima 24 slova :
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Xx Yy Zz.

Glasovi *a e i o u y* su samoglasnici (vokali, *vocales*), a ostali su glasovi suglasnici (konsonanti, *consonantes*).

Dvoglasnici *(diphthongi)* su ovi glasovi :
au, eu, ae, oe, rijeđe — *ei.*

Izgovor glasova.

§ 2. Glas *i* vrijedi na početku riječi i između dva vokala kao *j*, n. pr. *ius* = jus, *Ianuarius* = Januarius, *eius* = ejus. Glas *y* se izgovara kao i : *Pyrrhus, Cyrus* = Pirus, Cirus.

Od dvoglasnika izgovara se *au* kao au: *aurum* = aurum, *ae* kao e : *caelum* = celum, *oe* kao e: *poena* = pena. Kad treba izgovoriti oba vokala, meće se na *e* dvije tačke: *poëta* = poeta, *aër* = aer.

Cc izgovara se pred *e, ae, oe,* i *y* kao *c*, dakle: *cedrus* = cedrus, *cycnus* = ciknus, *acidit* = acidit; — inače se uvijek izgovara kao k : *classicum* = klasikum, *coactor* = koaktor, *cicada* = cikada, *succurro* = sukuro.

Ngu izgovara se uvijek kao *ngv*: *lingua* = lingva.

Qq dolazi uvijek zajedno sa slovom *u* i izgovara se kao *kv*: *quaestor* = kvestor, *quadratus* = kvadratus.

Ss izgovara se kao *z* kad stoji među samoglasnicima: *rosa* = roza, *casa* = kaza. — Inače ga uvijek izgovaramo kao s: *consul* = konsul, *consumo* = konsumo, *mensa* = mensa.

Slog *ti* izgovaramo obično kao *ci* kad iza njega stoji samoglasnik : *natio* = nacio, *dictio* = diktio.

Slog *ti*, ako je pred njim glas *s t* ili *x*, izgovara se kao *ti*: *quaestio* = kvestio, *Sextius* = Sekstius, *Attius* = Atius. Ako je slog dug ili je grčka riječ, izgovara se kao *ti* : *totius* = totius, Miltiades = Miltiades.

Xx izgovara se kao *ks*: *nox* = noks, *vox* = voks.

Glasove *ph, ch, th* čitamo kao f, h, t: *phalanx* = falanks, *chorda* = horda, *thesaurus* = tezaurus.

Rastavljanje slogova i naglasak (Accéntus).

§ 3. Slogovi latinskih riječi rastavljaju se kao i u modernim jezicima. Posljednji slogovi latinskih riječi uvijek su nenaglašeni. Dvosložne riječi imaju naglasak na prvom slogu: *rósa, Caésar.*

Trosložne i višesložne riječi naglasuju pretposljednji slog, ako je dug : *praetóres;* a treći od kraja, ako je pretposlednji slog kratak : Caésărem, pérfidus.

Napomena. Dug slog bilježi se znakom : —, kratak slog znakom: ∪

O količini (kvantitetu) vidi Dodatak o poeziji.

OBLICI.

§ 4. Dijelovi su latinskoga govora :

1. imena *(nomina),* koja se deklinuju,
2. glagoli *(verba),* koji se konjuguju, i
3. čestice *(particulae),* koje su nepromjenjive.

Imena su:

1. *nomina substantiva* = imenice,
2. *nomina adiectiva* = pridjevi,
3. *nomina numeralia* = brojevi, i
4. *nomina pronomina* = zamjenice.

Particulae su:

1. *adverbia* = prilozi,
2. *praepositiones* = predlozi,
3. *coniunctiones* = veznici, i
4. *interiectiones* = uzvici.

§ 5. Latinska imena imaju tri roda : 1. *genus, masculinum* = muški rod, 2. *genus femininum* = ženski rod, i 3. *genus neutrum* = srednji rod.

Rod se imenica poznaje:

1. po završetku (= gramatički rod) i
2. po značenju (= prirodni rod).

P a m t i n a p o s e:

1. Muškoga su roda imena naroda, rijeka, vjetrova i mjeseci : *Persae, Tiberis, aquilo, October.*

2. Ženskoga su roda sva imena stabala, zemalja, gradova i ostrva : *Cedrus, Aegyptus, Corinthus, Rhodus.*

DEKLINACIJA (DECLINATIO) IMENICA.

§ 6. Kod mijenjanja imenica dobro treba razlikovati dvije pojave:

1. osnovu riječi, koja se ne mijenja, i
2. padežni nastavak, koji se dodaje osnovi.

Osnova riječi nađe se najlakše, ako se u genitivu singulara odbaci nastavak ; dio riječi koji ostane, smatra se njenom osnovom : *corv-i, milit-is.*

Latinski jezik ima dva broja (numerus) : *singularis* (jednina) i *pluralis* (množina). Oba broja imaju po šest padeža *(casus),* koji se zovu:

1. *Nominativus* stoji na pitanje: ko? što?
2. *Genitivus* ,, ,, ,, čega? čiji?
3. *Dativus* ,, ,, ,, kome? čemu?
4. *Accusativus* ,, ,, ,, koga? što?
5. *Vocativus* služi za dozivanje, i
6. *Ablativus* stoji na pitanje: s kim? ili čim?

OPĆA PRAVILA ZA SVE DEKLINACIJE.

§ 7. 1. Vokativ je uvijek jednak nominativu osim u imenica druge deklinacije muškog roda na — *us,* koji svršava na — *e*: *serve, Marce.*

2. Dativi i ablativi plurala su uvijek jednaki.

3. Riječi srednjeg roda — kao i u srpsko-hrvatskom jeziku — imaju u oba broja po tri padeža jednaka : nominativ, akuzativ, i vokativ. U pluralu ova tri padeža svršavaju se na *-a* : *bella, nomina.*

PRVA DEKLINACIJA.

§ 8. U ovu deklinaciju spadaju imenice, koje se u nominativu singulara svršavaju na *-a,* a u genitivu singulara na *-ae.* Osnovni im je glas *a.* Sva su imena ove deklinacije ženskoga roda, osim onih, koja označuju muško lice, kao n. pr. : *nauta* = mornar, *poëta* = pjesnik.

	Singular:	Plural:
Nom.	*Tabul-a* tabla	*Tabul-ae*
Gen.	*tabul-ae*	*tabul-arum*
Dat.	*tabul-ae*	*tabul-is*
Ak.	*tabul-am*	*tabul-as*
Vok.	*tabul-a*	*tabul-ae*
Abl.	*tabul-a*	*tabul-is*

Napomena. Riječi *dea* (boginja) i *filia* (kći) imaju dativ i ablativ plurala na — *abus* : *deabus, filiabus,* mjesto na *-is.* Ovi oblici dolaze u vezi sa *diis* i *filiis* : *diis deabusque* = bogovima i boginjama, *filiis filiabusque* = sinovima i kćerima.

Riječ *familia* (porodica) ima katkada genitiv singulara na *-as* : *familias* mjesto *familiae.*

DRUGA DEKLINACIJA.

§ 9. U ovu deklinaciju spadaju imenice, koje u nominativu singulara svršavaju na *-us, -er,* i *-um.* Osnovni je glas *o.*

Singular		Plural
Nom.	*Serv-us* sluga	*Serv-i*
Gen.	*Serv-i*	*Serv-orum*
Dat.	*Serv-o*	*Serv-is*
Ak.	*Serv-um*	*Serv-os*
Vok.	*Serv-e*	*Serv-i*
Abl.	*Serv-o*	*Serv-is.*

Singular			Plural	
Nom.	*Puer* dječak	*ager* polje	*Puer-i*	*Agr-i*
Gen.	*puer-i*	*agr-i*	*puer-orum*	*agr-orum*
Dat.	*puer-o*	*agr-o*	*puer-is*	*agr-is*
Ak.	*puer-um*	*agr-um*	*puer-os*	*agr-os*
Vok.	*puer*	*ager*	*puer-i*	*agr-i*
Abl.	*puer-o*	*agr-o*	*puer-is*	*agr-is.*

Singular		Plural
Nom.	*Bell-um* rat	*bell-a*
Gen.	*bell-i*	*bell-orum*
Dat.	*bell-o*	*bell-is*
Ak.	*bell-um*	*bell-a*
Vok.	*bell-um*	*bell-a*
Abl.	*bell-o*	*bell-is.*

Napomena. 1. Imenice na *-us* i *-er* su muškoga roda, a na *-um* srednjeg roda.

2. Riječ *vir* (muž) mijenja se ovako : gen. *viri,* dat. *viro,* ak. *virum* i t. d.

3. Kao *puer* mijenjaju se još imenice : *socer* (tast), *gener* (zet), *vesper* (večer) i *liberi, -orum* (djeca). Ove imenice zadržavaju slovo *e* u svim padežima. Druge imenice na *-er* gube *e* u svim padežima.

4. Osobna imena na *-aius, -ius, -eius* i riječ *filius* (sin) imaju genitiv i vokativ singulara na *-i* : *Tulli, Mercuri, Gai, Pompei, fili.*

5. Riječ *deus* (bog) glasi u vokativu singulara *deus,* a u nominativu plurala *di* pored *dii, dei*; u dativu i ablativu plurala *dis* pored *deis, diis.*

6. Genitiv plurala na *-um* (mjesto *-orum*) imaju imena koja znače mjeru ili novac : *sestertium, denarium, nummum* i često riječ *deus* : *deum* (mjesto *deorum*).

7. Izuzeci u rodu : ženskoga su roda : *alvus* stomak i *humus* zemlja i sva imena stabala i gradova na *-us*; srednjega su roda: *vulgus* svjetina i *pelagus* more.

PRIDJEVI (adiectiva) I. i II. deklinacije.

§ 10. Prvoj i drugoj deklinaciji pripadaju pridjevi, koji u nominativu singulara imaju tri završetka, i to : za muški rod na *-us* i *-er,* za ženski rod na *-a,* a za srednji rod na *-um.*

Pridjevi na *us, er* i *um* se deklinuju po drugoj deklinaciji, a pridjevi na *a* po prvoj.

Singular				Plural		
Nom.	*Bonus*	*bona*	*bonum* dobar, a, o	*boni*	*bonae*	*bona*
Gen.	*boni*	*bonae*	*boni*	*bonorum*	*bonarum*	*bonorum*
Dat.	*bono*	*bonae*	*bono*		*bonis*	
Ak.	*bonum*	*bonam*	*bonum*	*bonos*	*bonas*	*bona*
Vok.	*bone*	*bona*	*bonum*	*boni*	*bonae*	*bona*
Abl.	*bono*	*bona*	*bono*		*bonis*	

Napomena. 1. Pridjevi na *-er, a, um* većinom izbacuju glas *e* : *piger, pigra, pigrum,* gen. *pigri* ; naprotiv, zadržavaju *e* ovi pridjevi : *liber, libera, liberum* (gen. *liber-i*), *asper, aspera, asperum, miser, misera, miserum* ; *tener, tenera, tenerum.*

2. Pridjevi *solus, a, um,* (sam), *totus, a, um* (sav) imaju genitiv singulara na — *ius* : *solius, totius*; v. § 24.

III. DEKLINACIJA.

§ 11. U ovu deklinaciju spadaju raznovrsne imenice, kojima osnova svršava na konsonant ili na *i.* Imenice na konsonant imaju u ablativu singulara *e,* u genitivu plurala *um,* a u nom. plurala sred. roda *a.*

Imenice muškog i ženskog roda.

Singular:		Plural:
Nom. Vok.	*victor* pobjednik	*victor-es*
Gen.	*victor-is*	*victor-um*
Dat.	*victor-i*	*victor-ibus*
Ak.	*victor-em*	*victor-es*
Abl.	*victor-e*	*victor-ibus.*

Singular:		Plural:
Nom. Vok.	*imago* slika f.	*imagin-es*
Gen.	*imagin-is*	*imagin-um*
Dat.	*imagin-i*	*imagin-ibus*
Ak.	*imagin-em*	*imagin-es*
Abl.	*imagin-e*	*imagin-ibus.*

Imenice srednjeg roda.

Singular:		Plural:
Nom. Vok.	*nomen* ime n.	*nomin-a*
Gen.	*nomin-is*	*nomin-um*
Dat.	*nomin-i*	*nomin-ibus*
Ak.	*nomen*	*nomin-a*
Abl.	*nomin-e*	*nomin-ibus.*

Napomena. 1. Muškog su roda imenice na : — *or, os* ; ženskog su roda imenice na : *o, io, do, go, us, as.* Srednjeg su roda imenice na : *en, us* (gen. *oris*), *e, al, ar.* Imenice konsonantske deklinacije imaju u gen. singulara jedan slog više, nego u nom. sing.: *rex* (kralj), gen. *reg-is* : *dolor* (bol), gen. *dolor-is.* (Imparisyllaba).

2. Neke imenice mijenjaju zadnji vokal iz nominativa sing. u *i*: *miles* (vojnik), gen. mil*it*-is ; nom*en*, gen nom*in-is*. Ova se pojava zove *asimilacija vokala.*

3. Gen. plur. na *-ium* (mjesto na *-um*) imaju imenice, kojima osnova svršava na dva suglasnika : *dens* (zub), gen. *dent*-is, gen. plur. *dent*-ium ; *pons* (most) gen. *pont*-is, plur. *pont*-ium.

Izuzeci. Imenice: *pater* (gen. *patris*) otac, *mater* (gen. *matris*) mati, i *frater* (gen. *fratris*) brat imaju gen. plur.: patr*um*, matr*um*, fratr*um*.

Osnove na *i* muškog i ženskog roda.

Singular:			Plural:	
Nom.Vok.	*Civis* građanin,	*nubes* oblak	cives	nub-es
Gen.	civ-is	nub-is	civi-um	nub-ium
Dat.	civ-i	nub-i	civi-bus	nub-ibus
Ak.	civ-em	nub-em	civ-es	nub-es
Abl.	civ-e	nub-e	civ-ibus	nub-ibus.

Imenice sred. roda.

Singular:			Plural:	
Nom.Vok.	*mare* more,	*animal* životinja	mari-a	animali-a
Gen.	mar-is	animal-is	mari-um	animali-um
Dat.	mar-i	animal-i	mari-bus	animali-bus
Ak.	mare	animal	mari-a	animali-a
Abl.	mar-i	animal-i	mari-bus	animali-bus.

Napomene. 1. Imenice s osnovom na *i* većinom imaju jednaki broj slogova u nominativu i genitivu singulara („parisyllaba"): *nubes, nubis, vulpes, vulpis* (lisica).

2. U akuz. sing. imaju *-im* mjesto *-em* ove imenice : *sitis* (žeđ), ak. *sit-im*, *turris* (tvrđava), ak. *turrim*, *puppis* (krma) ak. *puppim*, *securis* (sjekira) ak. *securim.*

3. Gen. plur. na-*ium* mjesto na-*um* imaju sva parisyllaba : *host-ium* (od *hostis* gen. *hostis*, neprijatelj), *civ-ium* od *civis* gen. *civis* i imenice srednjeg roda na *e, al, ar* : marium, animalium, altarium.

Izuzetci : *canis* (pas), *iuvenis* (mladić), *senex* (starac), imaju gen. plur. na *-um*: canum, iuvenum, senum.

4. Nom. plur. na *-ia* mjesto na *-a* imaju sve imenice srednjega roda, koje pripadaju *i-* osnovama : *maria animalia.*

5. Abl. sing. na *-i* mjesto na *-e* imaju : a) imenice koje u akuz. sing. imaju *-im* mjesto *-em.* (v. napomenu br. 2) : b) imenice srednjeg roda na *-e, al* i *ar* : mari, animali.

6. U pjesnika i nekih pisaca nalazi se akuz. plur. na *-is* mjesto na *es* : mortal*is*, civ*is*, mjesto mortal*es*, cives.

7. Nepravilne su riječi :

1. *bos, bovis* m. i ž. roda goveče ; plur. bov-es, bo-um, bubus (bobus).
2. *iter, itineris* neutr. put : plur. itinera.
3. *Iuppiter*, gen. *Iovis* Jupiter; dat. Iovi, ak. Iovem, vok. Iuppiter abl. Iove.
4. *nix*, gen. *nivis*, žen. r., snijeg;
5. *vis*, žen. r. snaga ak. vim, abl. vi ; plur. nom. ak. vir-es, gen. vir-ium, dat. i abl. vir-ibus;
6. *praeceps*, strm, gen. *praecipitis* i t. d.
7. *vas, vasis* neutr. posuda ima plural po II. deklinaciji : vasa, vasorum.

Pridjevi III. deklinacije.

§ 12. Ovoj deklinaciji pripadaju pridjevi, koji u nom. sing. imaju:

a) tri završetka: *acer, acris, acre,* žestok;

b) dva završetka za sva tri roda: *is* za muški i žen. rod, a *e* za srednji rod: *fortis* m. ž. hrabar, *forte* sr. rod;

c) jedan završetak za sva tri roda : *felix*, gen. *felic-is* sretan.

Napomene. 1. Pridjevi III. deklinacije imaju većinom u abl. sing. *-i*, mjesto e, u gen. plur. *-ium* mjesto *um*, a u nom.,

akuz., vok., plur. srednjega roda *-ia*, dakle acri impetu, fortium virorum, sapientia verba.

2. Abl. sing. na *-e*, nom. plur. sred. roda. na *-a* i gen. plur. na *-um* imaju a) komparativi: *acriore* mj. *acricri*; b) pridjevi *vetus* star (gen. veteris), *pauper* siromašan, *dives* bogat, *princeps* prvi : *vetere, paupere* i t. d.

3. participi na *-ans* i *ens* mijenjaju se kao i osnove : *i, ia, ium* ; ali u abl. sing. imaju *-e* mjesto *-i* kad se upotrebljavaju kao imenice, dakle : a sapienti viro = od mudra čovjeka, ali a sapiente = od mudraca.

IV. DEKLINACIJA.

§ 13. Muške i ženske imenice ove deklinacije svršavaju u nom. sing. na *-us*, a imenice srednjeg roda na *-u*.

	Singular:		Plural:	
Nom. Vok.	*fructus* plod,	*cornu* rog	fruct-us	cornu-a
Gen.	fruct-us	corn-us	fructu-um	cornu-um
Dat.	fructu-i	(cornu)	fruct-ibus	corn-ibus
Ak.	fruct-um	corn-u	fruct-us	cornu-a
Abl.	fruct-u	corn-u	fruct-ibus	corn-ibus.

Napomena. Riječ *domus* (kuća) je ženskog roda i mijenja se ovako : gen. *domus*, dat. *domui*, ak. *domum*, abl. *domo* ; ak. plur. *domos*. Ženskoga su roda još ove imenice : *Idus* (13. ili 15. dan u mjesecu) i *manus* ruka.

V. DEKLINACIJA.

§ 14. Imenice ove deklinacije svršavaju se u nom. sing. na *-es* i ženskog su roda.

	Singular:		Plural:
Nom. Vok.	*dies*	dan	di-es
Gen.	di-ei		di-erum
Dat.	di-ei		di-ebus
Ak.	di-em		di-es
Abl.	di-e		di-ebus.

Napomena. Muškoga su roda riječi *dies* i *meridies* podne. Potpun plural imaju samo riječi *dies* i *res* (stvar).

DODATAK DEKLINACIJAMA.

§ 15. *Defectiva* (= nomina) zovu se imenice, koje se upotrebljavaju samo u nekim padežima, kao n. pr. *iussu* = po nalogu, *sua sponte* = svojevoljno, *forte* = slučajno, *natu* u vezi sa *maior* ili *minor* = stariji, mladi.

Singularia tantum su imenice koje se upotrebljavaju samo u singularu, n. pr. *aurum* = zlato, *ver* = proljeće i t. d.

Pluralia tantum su imenice, koje imaju samo oblike množine, n. pr. *divitiae* = blago, *liberi* = djeca, *res secundae* = sreća *Delphi* = Delfi i t. d.

Indeclinabilia (= nomina) su riječi, koje se ne mijenjaju: *mane* = jutro, *fas* = pravo i t. d.

Heterogenea jesu riječi koje imaju drukčiji rod u pluralu nego u singularu, n. pr. *locus* mjesto glasi u pluralu: *loca.*

Heteroclita su riječi, koje u sing. idu po jednoj deklinaciji, a u plur. po drugoj: *vas* posuda glasi u pluralu: *vasa*, gen. *vasorum.*

KOMPARACIJA PRIDJEVA.

§ 16. Latinski jezik ima tri stupnja *(gradus)* za poređenje pridjeva:

1. pozitiv : *mons altus* = visoko brdo,
2. komparativ : *mons altior* = više brdo,
3. superlativ : *mons altissimus* = najviše, vrlo visoko brdo.

Komparativ se pravi time, što se na mjesto nastavka gen. sing. na *-i* ili *-is* stavi nastavak za muški i ženski rod *-ior*, a za sred. rod *ius*.

Superlativ se pravi time, što se osnovi pridjeva u pozitivu doda nastavak — *issimus, a, um.*

Primjeri:

Pozitiv :	Komparativ :	Superlativ :
longus, a, um dug	long-*ior*, us duži	long-*issimus* najduži
levis, e lagan	lev-*ior*, us	lev-*issimus*
felix sretan	felic-*ior* us	felic-*issimus*
sapiens mudar	sapient-*ior*, us	sapient-*issimus*

Komparativ se deklinuje kao pridjev III. deklinacije ; ima ablativ sing. na *-e*, plur. sr. rod na *-a*, gen. plur. na *-um* ; v. nap. br. 2, str. 9.

Superlativ na *-errimus, a, um* imaju pridjevi na *-er* i pridjev *vetus* (star) : *acer* = superlat. *acerrimus, vetus* = *veterrimus, pulcher* (lijep) = *pulcherrimus* i t. d.

Pridjevi : *facilis* (lak), *difficilis* (težak), *similis* (sličan), : *dissimilis* (nesličan), *humilis* (nizak) imaju superlative nepravilne *facillimus, difficillimus, simillimus, dissimillimus, humillimus.*

Nepravilnu komparaciju imaju:

bonus dobar	*melior, us*	*optimus, a, um*
malus zao	*peior, us*	*pessimus*
magnus velik	*maior, us*	*maximus*
parvus malen	*minor, us*	*minimus*
multi mnogi	*plures, ra*	*plurimi, ae, a.*

Ovi pridjevi nemaju pozitiva (*„defectiva gradibus“*);

Komp. *inferior* donji	superlativ:	*infimus* najdonji
exterior vanjski		*extremus* skrajnji
ocior brži		*ocissimus*
potior preči, bolji		*potissimus*
superior gornji		*supremus* i *summus* najviši
propior bliži		*proximus* najbliži.

Opisnu komparaciju sa riječju *magis* = većma u komparativu i *maxime* = najvećma u superlativu imaju pridjevi, koji se u nom. sing. svršavaju na *-ius, -eus*. N. pr. *idoneus* = zgodan, komp. : *magis* idoneus sup. *maxime* idoneus; *egregius* = odličan, komp. *magis* egregius, sup. *maxime* egregius.

P a m t i. *iuvenis* mlad ima komparativ *iunior*, *senex* star, komp. *senior*.

PRILOZI (ADVERBIA).

§ 17. Pridjevi II. deklinacije prave prilog time, što na osn ovu pridjeva dodaju nastavak *-e*, a pridjevi III. deklinacije time, što se osnovi pridjeva doda nastavak *-iter*. Za komp. priloga uzima se srednji rod komparativa pridjeva.

Superlativ se pravi dodavajući glas *e* na mjesto glasa *i* u gen. sing. superlativa pridjeva.

Primjeri:

doctus učen	adverb: *doct-e* = učeno,	komp. *doct-ius*,	sup. *doct-issime*
pulcher lijep	*pulchr-e*	*pulchr-ius*	*pulcherrime*
acer žestok	*acriter*	*acr-ius*	*acerrime*
bonus dobar	*bene*	*melius*	*optime*
sapiens mudar	*sapienter*	*sapientius*	*sapientissime.*

Napomena. Od pridjeva *bonus* i *malus* glase prilozi : *bene, male*, od *multus* glase pridjevi : *multum, plus, plurimum.*

BROJEVI (Numeralia).

§ 18. Brojevi se dijele na: 1. *glavne* (N. cardinalia), 2. *redne* (N. ordinalia), 3. *rasporedne* (N. distributiva) i 4. *brojne priloge* (N. adverbia).

Rimske i arapske znamenke		Glavni brojevi quot ?	Redni brojevi quotus, a, um ?
1	I.	unus, a, um	primus, a, um *prvi*
2	II.	duo, ae, o	secundus, alter *drugi*
3	III.	tres, tria	tertius *treći i t. d.*
4	IIII (IV.)	quattuor	quartus
5	V.	quinque	quintus
6	VI.	sex	sextus
7	VII.	septem	septimus
8	VIII.	octo	octavus
9	IX.	novem	nonus
10	X.	decem	decimus
11	XI.	undecim	undecimus
12	XII.	duodecim	duodecimus
13	XIII.	tredecim	tertius decimus
14	XIIII. (XIV.)	quattuordecim	quartus decimus
15	XV.	quindecim	quintus decimus
16	XVI.	sedecim	sextus decimus
17	XVII.	septendecim	septimus decimus
18	XVIII.	duodeviginti	duodevicesimus
19	XIX.	undeviginti	undevicesimus
20	XX.	viginti	vicesimus
21	XXI.	unus et viginti	unus et vicesimus
22	XXII.	duo et viginti	alter et vicesimus
28	XXVIII.	duo de triginta	duodetricesimus
29	XXIX.	undetriginta	undetricesimus
30	XXX.	triginta	tricesimus
40	XL.	quadraginta	quadragesimus
50	L.	quinquaginta	quinquagesimus
60	LX	sexaginta	sexagesimus
70	LXX	septuaginta	septuagesimus
80	LXXX.	octoginta	octogesimus
90	XC.	nonaginta	nonagesimus
100	C.	centum	centesimus
200	CC.	ducenti, ae, a	ducentesimus
300	CCC.	trecenti, ae, a	trecentesimus
400	CCCC.	quadringenti	quadringentesimus
500	D.	quingenti	quingentesimus
600	DC.	sescenti	sescentesimus
700	DCC.	septingenti	septingentesimus
800	DCCC.	octingenti	octingentesimus
900	DCCCC.	nongenti	nongentesimus
1.000	M	mille	millesimus
2.000	MM	duo milia	bismillesimus
3.000	MMM.	tria milia	ter millesimus
10.000	X.	decem milia	decies millesimus
100.000	C.	centum milia	centies millesimus
1,000.000	IXI.	decies centena milia	decies centies millesimus

Rimske i arapske znamenke		Rasporedni brojevi quoteni ?	Brojni adverbi quotiens ?
1	I.	singuli, ae, a *po jedan*	semel *jedamput*
2	II.	bini *po dva*	bis *dvaput*
3	III.	terni *po tri i t. d.*	ter *triput i t. d.*
4	IIII (IV.)	quaterni	quater
5	V.	quini	quinquies
6	VI.	seni	sexies
7	VII.	septeni	septies
8	VIII.	octoni	octies
9	IX.	noveni	novies
10	X.	deni	decies
11	XI.	undeni	undecies
12	XII.	duodeni	duodecies
13	XIII.	terni deni	ter decies
14	XIIII. (XIV.)	quaterni deni	quater decies
15	XV.	quini ,,	quindecies
16	XVI.	seni ,,	sedecies
17	XVII.	septeni ,,	septies decies
18	XVIII.	duodeviceni	duodevicies
19	XIX.	undeviceni	undevicies
20	XX.	viceni	vicies
21	XXI.	singuli et viceni	semel et vicies
22	XXII.	bini et viceni	bis et vicies
28	XXVIII.	duodetriceni	duodetricies
29	XXIX.	undetriceni	undetricies
30	XXX.	triceni	tricies
40	XL.	quadrageni	quadragies
50	L.	quinquageni	quinquagies
60	LX	sexageni	sexagies
70	LXX	septuageni	septuagies
80	LXXX.	octogeni	octogies
90	XC.	nonageni	nonagies
100	C	centeni	centies
200	CC.	duceni	ducenties
300	CCC.	treceni	trecenties
400	CCCC.	quadringeni	quadringenties
500	D.	quingeni	quingenties
600	DC.	sesceni	sescenties
700	DCC.	septingeni	septingenties
800	DCCC.	octingeni	octingenties
900	DCCCC.	nongeni	nongenties
1.000	M	singula milia	millies
2.000	MM	bina milia	bis millies
3.000	MMM.	terna milia	ter millies
10.000	X.	dena milia	decies millies
100.000	C.	centena milia	centies millies
1,000.000	IXI.	decies centena milia	decies millies

Napomena. 1. Od glavnih brojeva deklinuju se 1—3:

Nom.	*unus, una, unum* jedan	*duo, duae, duo* dva	*tres, tria* tri
Gen.	unius	duorum, duarum, duorum	trium
Dat.	uni	duobus, duabus, duobus	tribus
Ak.	unum, unam, unum	duos, duas, duo	tres, tria
Abl.	uno, una, uno	duobus, duabus, duobus	tribus.

Glede oblika *unius, uni* v. § 24.

Mille hiljada ima plural *milia* srednjeg roda : *tria milia* = tri hiljade.

Brojevi od 200—999 deklinuju se po drugoj (ženski po prvoj) deklinaciji : *trecenti equites* = 300 konjanika, *ducentae naves* = 200 lađa.

2. Kad uz broj stoji predlog *ad* prevodi se sa: *oko, po prilici; ad quadringentos* = oko 400.

3. Iza glavnih brojeva do *mille* stoji ono što se broji u nominativu ili akuzativu. Ako su dvije ili više hiljada, stoji genitiv ; ako uz *milia* ima još koji manji broj, može stajati i nominativ ; n. pr. *decem viri* = deset ljudi ; *duo, tria, milia militum* = 2000, 3000 momaka; ali *duo milia ducenti equites* = 1200 konjanika.

4. Redni se i rasporedni brojevi deklinuju kao pridjevi I. i II. deklinacije : *legio Romana denas cohortes habet* ima po deset k. U latinskom jeziku svaki je broj redan, protivno srpsko-hrvatskom : *anno ducentesimo quadragesimo sexto* — godine dvjesta četrdeset šeste.

ZAMJENICE (Pronomina).

§ 19. Zamjenice dijelimo na:

1.	Pronomina	*personalia*	lične zamjenice
2.	,,	*possessiva*	posvojne ,,
3.	,,	*demonstrativa*	pokazne ,,
4.	,,	*relativa*	odnosne ,,
5.	,,	*interrogativa*	upitne ,, i
6.	,,	*indefinita*	neodređene ,,

Lične zamjenice.

	Singular:		Plural:	
Nom.	*Ego* ja	*Tu* ti	*Nos* mi	*Vos* vi
Gen.	*mei*	*tui*	*nostri* / *nostrum*	*vestri* / *vestrum*
Dat.	*mihi*	*tibi*	*nobis*	*vobis*
Ak.	*me*	*te*	*nos*	*vos*
Abl.	*a me, mecum*	*a te, tecum*	*a nobis, nobiscum*	*a vobis, vobiscum*

Napomena. 1. Zamjenica *sui, sibi, se* = sebe i t. d. je povratna (pron. reflexivum) i proteže se samo na subjekat u trećem licu : *amant se* — vole sebe. Zamjenice trećeg lica nema u latinskom jeziku, nego se mjesto nje upotrebljavaju u zavisnim padežima oblici pokazne zamjenice *is, ea, id* ; v. § 21, 2.

2. Kad se zamjenica ističe, dodaje joj se u svim padežima riječca *met; egomet, nosmet, sibimet* i t. d.

POSVOJNE ZAMJENICE.

§ 20. Od ličnih zamjenica izvode se posvojne zamjenice, koje se deklinuju kao pridjevi II. deklinacije. Posvojne su zamjenice:

za 1. lice: *meus, mea, meum* = moj *Noster, nostra, nostrum* = naš
„ 2. „ *tuus, tua, tuum* = tvoj *vester, vestra, vestrum* = vaš
„ 3. „ *suus, sua, suum* = svoj *suus, sua, suum* = njihov, svoj

Napomena. 1. Vokativ od *meus* glasi : *mi; mi fili* = sinko moj.

2. Zamjenica *suus, a, um* upotrebljava se povratno, t. j. ona se odnosi samo na subjekat u trećem licu : *sapiens, omnia sua secum portat* = mudrac sve svoje sobom nosi. Naša zamjenica *svoj* se upotrebljava za sva lica, dok se u latinskom jeziku mora upotrebiti posvojna zamjenica odnosnog lica : ljubim *svoju* majku — amo *meam* matrem ; ljubite *svoju* majku = amatis *vestram* matrem. Posvojna zamjenica za treće lice, ako nije povratna, naknađuje se u singularu sa genitivom pokazne zamjenice *is, ea, id* za sva tri roda (njegov, njegova, njegovo) : pater *eius* = *njegov* otac ; u pluralu se naknađuje sa genitivom plurala iste zamjenice : *njihov* otac = *eorum* pater.

POKAZNE ZAMJENICE.

§ 21. Pokazne su zamjenice :

1. *hic, haec, hoc* ovaj
2. *iste, ista istud* taj
3. *ille, illa, illud* onaj
4. *is: ea, id* taj, on
5. *idem, eadem, idem* isti, i
6. *ipse, ipsa, ipsum* sam.

	Singular:			Plural:		
Nom.	hic haec hoc	ille illa illud	is ea id	hi hae haec	illi illae illa	ii (ei) eae ea
Gen.	huius	illius	eius	horum harum horum	illorum illarum illorum	eorum earum eorum
Dat.	huic	illi	ei	his	illis	iis (eis)
Ak.	hunc hanc hoc	illum illam illud	eum eam id	hos has haec	illos illas illa	eos eas ea
Abl.	hoc hac hoc	illo illa illo	eo ea eo	his	illis	iis (eis)

Napomene. 1. Kao ille mijenjaju se još ove zamjenice: *iste, ista, istud* i *ipse, ipsa, ipsum.*

2. Zamjenica *is, ea, id* zamjenjuje u zavisnim padežima zamjenicu trećeg lica, v. § 19. Ako je pred njom relativna zamjenica *qui, quae, quod* (u svim padežima), prevede se sa : *onaj*, n. pr. *ii, qui = oni, koji.* U gen. sing. i plur. zamjenjuje posvojnu zamjenicu trećeg lica : *eorum patria* = njihova domovina.

3. Zamjenica *idem, eadem, idem* sastavljena je iz zamjenice *is* i *dem* i mijenja se ovako:

	Singular:	Plural:
Nom.	idem, éadem idem	idem (iidem) eaedem éadem
Gen.	eiusdem	eorundem earundem eorundem
Dat.	eidem	isdem (iisdem)
Ak.	eundem eandem idem	eosdem easdem éadem
Abl.	eodem eadem eodem	iisdem (isdem)

4. Oblicima zamjenice hic, haec, hoc često se dodaje riječca: *ce*, da se istakne : hos-*ce*, his-*ce*, hoc-*ce* i t. d.

ODNOSNE ZAMJENICE.

§ 22. Odnosne ili relativne zamjenice su :

1. *qui quae quod* koji koja koje
2. *quisquis quidquid* kogod štogod
3. *quicumque quaecumque quodcumque* kojigod.

	Singular:	Plural:
Nom.	qui quae quod	qui quae quae
Gen.	cuius	quorum quarum quorum
Dat.	cui	quibus
Ak.	quem quam quod	quos quas quae
Abl.	quo qua quo	quibus.

Napomena. 1. Quicumque se deklinuje tako, da se *cumque* dodaje oblicima zamjenice *qui, quae, quod. Quisquis* ima samo. nominativ, a *quidquid* nominativ, akuzativ i ablativ : *quoquo*

2. Mjesto *quibus* kod nekih pisaca ima i stariji oblik *quis* Mjesto *cum quibus* upotrebljava se redovno : *quibuscum.*

UPITNE ZAMJENICE.

§ 23. Upitne su zamjenice:

1. *quis* (muški i žen. r.) — ko? i *quid* (sred. r.) = što? Ove se zamjenice upotrebljavaju kao imenice.

2. *qui? quae? quod?* koji? upotrebljavaju se kao pridjevi. Sve se ove zamjenice deklinuju kao odnosne zamjenice.

Singular:	Plural:
Nom. quis quid	qui quae quae
Gen. cuius	quorum quarum quorum
Dat. cui	quibus
Ak. quem quam quod	quos quas quae
Abl. quo qua quo	quibus.

Često se ovim zamjenicama dodaje riječca : *nam*, n. pr. quis*nam*, quod*nam*.

3. *Uter, utra, utrum* — koji od dvojice? glasi u gen. utr*ius*, dat. utr*i*, ak. utr*um*, *am*, *um* i t. d.

NEODREĐENE ZAMJENICE.

§ 24. Neodređene su zamjenice:

1. *Quidam, quaedam, quoddam* = neko nešto (imenski),
2. *quidam, quedam, quoddam* = nekakav (pridjevski),
3. *aliquis, aliquid* = neko nešto (imenski), i
4. *aliquis, aliqua, aliquod* = nekakav (pridjevski).

Ove se zamjenice deklinuju tako, da se na odnosnu zamjenicu dodaju riječce *dam* i *ali* : n. pr. cui*dam*, quibus*dam*, *ali*cuius, *ali*quibus i t. d. Amo spadaju još:

quivis quaevis quodvis	koji god
quilibet quaelibet quodlibet	kakav god
(unus) quisque quaeque quodque	svaki (pojedini)
ullus ulla ullum	ikoji
alter altera alterum	drugi od dvojice
alius alia aliud	drugi od više njih
neuter neutra neutrum	nijedan od dvojice.

Nemo niko ima ove oblike: gen. *nullius*, dat. *nulli* i *nemini*, ak. *nullum (neminem)*, abl. *nullo: nihil* ništa; gen. *nullius rei*, dat. *nulli rei*, ak. *nihil*, abl. *nulla re*.

Zamjenični pridjevi *solus, sola, solum* sam, *totus, a, um* sav, *ullus, a, um* jedan, *uter que utra que utrum que* = i jedan i drugi (od dvojice), *alius, a, ud* = drugi od više njih imaju gen. na *-ius*, a dat. na *-i*, dakle : sol*ius*, tot*ius*, utri*us*que, null*ius* : sol*i*, tot*i*, utri*que*, null*i* i t. d.

Alius, a, ud ima gen. alter*ius*.

KORELATIVNE ZAMJENICE.

§ 25. Korelativne su zamjenice one, koje stoje u međusobnoj vezi u rečenici, n. pr. takav . . . kakav i sl. Mogu biti:

a) pokazne: *talis, e* (plur. srednji rod *talia*) = takav
b) *tantus* = toliki,
c) odnosne : *qualis* (plur. srednji rod *qualia*) = kakav
quantus = koliki
d) neodređene: *aliquantus* = nekoliki.

ZAMJENIČNI PRILOZI.

§ 26.

Hic = ovdje	ubi = gdje	tum = tada
illic = onamo	quo = kamo	nunc = sada
eo = tamo	unde = odakle	cum, quando = kada
huc = ovamo	qua = kuda	aliquando = nekada
inde = odanle	alibi = drugdje	quondam = nekoć
hinc = odavle	aliquo = nekamo	tam, ita = tako
ea = onuda	alio = na drugo mjesto	ut = kako
hac = ovuda		quam = kako.

GLAGOLI.

§ 27. Spajanje glagolske osnove s ličnim nastavcima zove se konjugacija. U glagolskoj konjugaciji razlikuju se dva oblika ili vrste :

1. *forma activa (genus activum* = aktivni oblik), kojim se izriče kakva radnja : *ago* = radim nešto; i

2. *forma passiva* ili *genus passivum* (trpni oblik), koji znači radnju, koju subjekat trpi od drugoga : *laudor* = bivam hvaljen, hvale me.

Deponentia su glagoli, koji imaju samo pasivne oblike, a aktivno značenje : *hortor milites* = sokolim vojnike.

Semideponentia su glagoli, koji imaju prezentsku aktivnu osnovu, a perfektnu pasivnu : *audeo, audere, ausus sum* = usuđujem se.

Latinska konjugacija ima u svakom vremenu :

1. dva broja : singular i plural *(numerus singularis* i *pluralis)*. Svaki broj ima po tri lica *(persona)*.

2. šest vremena *(tempora)*: prezent *(tempus praesens)*, futur *(futurum), imperfekat (imperfectum), perfekat (perfectum praesens), pluskvamperfekat (plusquamperfectum)* i futur II. *(futurum II.* ili *exactum)*.

3. Tri načina *(modus)*:

a) *indicativus* = način kojim se kazuje nešto što se doista zbiva: *vivimus* = živimo, *deus est*, bog opstoji;

b) *coniunctivus* = način, kojim se nešto predstavlja ili pomišlja kao moguće, ili se želi : *viverem* = živio bih, i

c) *imperativus* = zapovjedni način : *divide et impera* = pocijepaj pa vladaj.

Najzad ima još pet deodređenih glagolskih oblika *(verbum infinitum)*;

a) *infinitivus* (= modus) : *laudare* = hvaliti,
b) *gerundium: (ars) scribendi* = vještina pisanja,
c) *gerundivum: laudandus* = koga treba pohvaliti,
d) *supinum: speculatum* = da uhađam, i
e) *participium: agens* = koji radi. Svi se ovi neodređeni oblici zovu jednim imenom : glagolska imena *(nomina verbalia)*. O njima vidi napose u sintaksi.

IZVAĐANJE VREMENA.

§ 28. Latinski glagoli imaju proste i složene oblike. Kod glagola treba dobro razlikovati tri osnove:

1. *prezentsku*, od koje se izvode: prezent, imperfekat, futur I., infinitiv, particip, prez. akt., imperativ, gerund i gerundiv,

2. *perfektnu*, od koje se izvode oblici: perfekta, pluskvamperfekta i futura II. i infinitiva perfekta aktivnoga,

3. *osnovu participa perfekta pasivnoga*, od kojeg se pomoću glagola *sum* izvode oblici perfekta, pluskvamperfekta, futura II. pasivnoga i infinitiv perf. pasivnoga.

ČETIRI KONJUGACIJE.

O b l i c i.

§ 29. Latinski jezik ima četiri konjugacije, koje se razlikuju i raspoznavaju po osnovnom glasu infinitiva prezenta aktivnoga.

PREGLED KONJUGACIJA.

Infinitiv	Osnovni glas	Prezent. osnova	Prezent. nast.	Ime konjugacija
Laudare	*a*	lauda-	*-o*	1. *-a* konjug.
delere	*e*	dele-	*-o*	2. *-e* konjug.
legere	konsonant	leg-	*-o*	3. konson. ,,
audire	*i*	audi-	*-o*	4. *-i* konj.

Glagolski oblici postaju od glagolske osnove dodavanjem ličnih nastavaka. Razlikujemo aktivne i pasivne lične nastavke.

	Indikativ i konjuktiv aktivni		Pasivni nastavci	Imperativ	Imperativ deponentia
1. lice	-m, o	i	-r		
2. ,,	-s	sti	-ris	-to	-re
3. ,,	-t		-tur	-to	
1. lice	-mus		-mur		
2. ,,	-tis	-stis	-mini	-te, tote	-mini
3. ,,	-nt	-runt	-ntur	-nto	

Primjeri za četiri konjugacije.

§ 30. 1. I. ili *a*-konjugacija: *Laudo, laudare, laudavi, laudatus* = hvaliti.

2. II. ili *e*-konjugacija: *deleo, delere, delevi, deletus* = porušiti.

3. III. ili *konsonant.* konjugacija: *lego, legere, legi, lectus* = čitati.

4. IV. ili *i*-konjug. : *audio, audire, audivi, auditus* = čuti.

A. AKTIV.

PREZENTSKA OSNOVA.

1. Indikativ prezenta.

	hvalim	*rušim*	*čitam*	*čujem, slušam*
Sing.	laud-o	dele-o	leg-o	audi-o
	lauda-s	dele-s	legi-s	audi-s
	lauda-t	dele-t	leg-i-t	udi-t
Plur.	lauda-mus	dele-mus	leg-i-mus	audi-mus
	lauda-tis	dele-tis	legi-tis	audi-tis
	lauda-nt	dele-nt	leg-u-nt	audi-unt

2. Konjunktiv prezenta.

Sing.	laude-m	dele-am	leg-am	audi-am
	laude-s	dele-as	leg-as	audi-as
	laude-t	dele-at	leg-at	audi-at
Plur.	laude-mus	dele-amus	leg-amus	audi-amus
	laude-tis	dele-atis	leg-atis	audi-atis
	laude-nt	dele-ant	leg-ant	audi-ant

3. Indikativ imperfekta.

	hvaljah	*rušijah*	*čitah*	*slušah*
S.	lauda-bam	dele-bam	leg-e-bam	audi-ebam
	lauda-bas	dele-bas	leg-e-bas	audi-ebas
	lauda-bat	dele-bat	leg-e-bat	audi-ebat
P.	lauda-bamus	dele-bamus	leg-e-bamus	audi-ebamus
	lauda-batis	dele-batis	leg-e-batis	audi-ebatis
	lauda-bant	dele-bant	leg-e-bant	audi-ebant

4. Konjunktiv imperfekta.

S.	lauda-rem	dele-rem	leg-e-rem	audi-rem
	lauda-res	dele-res	leg-e-res	audi-res
	lauda-ret	dele-ret	leg-e-ret	audi-ret
P.	lauda-remus	dele-remus	leg-e-remus	audi-remus
	lauda-retis	dele-retis	leg-e-retis	audi-retis
	lauda-rent	dele-rent	leg-e-rent	audi-rent

5. Futur I.

	hvaliću	*rušiću*	*čitaću*	*slušaću*
S.	laudā-bo	delē-bo	leg-am	audi-am
	lauda-bis	dele-bis	leg-es	audi-es
	lauda-bit	dele-bit	leg-et	audi-et
P.	lauda-bimus	dele-bimus	leg-emus	audi-emus
	lauda-bitis	dele-bitis	leg-etis	audi-etis
	lauda-bunt	dele-bunt	leg-ent	audi-ent

6. Imperativ.

	hvali	*poruši*	*čitaj*	*čuj, slušaj*
II. l. s.	lauda	dele	lege	audi
III. l. s.	lauda-to	dele-to	leg-i-to	audi-to
II. l. p.	lauda-te	dele-te	leg-ite	audi-te
	(lauda-to-te)	(dele-tote)	(leg-i-tote)	(audi-tote)
III. l. p.	(lauda-nto)	(dele-nto)	(leg-unto)	(audi-unto)

Glagol. imena: 1. Infinitiv prezenta:

laudā-re	delē-re	legĕ-re	audī-re

2. Particip prezenta:

koji hvali	*koji ruši*	*koji čita*	*koji sluša*
lauda-ns	dele-ns	lege-ns	audi-ens

3. Particip futura:

lauda-turus	dele-turus	lec-turus	audi-turus

4. Gerund:

lauda-ndi	dele-ndi	lege-ndi	audi-endi
lauda-ndo	dele-ndo	leg-e-ndo	audi-endo
ad lauda-ndum	ad dele-ndum	ad lege-ndum	ad audi-endum
lauda-ndo	dele-ndo	leg-e-ndo	audi-endo

5. Supin:

da hvalim	*da rušim*	*da čitam*	*da slušam*
lauda-tum	dele-tum	lectum	auditum
laudatu, hvaliti	dele-tu, rušiti	lectu, čitati	auditu, čuti,

6. Infinitiv futura akt.:

lauda-turum esse	dele-turum esse	lec-turum esse	audi-turum esse

II. PERFEKTNA OSNOVA.

1. Indikativ perfekta.

	pohvalio sam	*porušio sam*	*čitao sam*	*čuo sam*
S.	laudav-i	delev-i	leg-i	audiv-i
	laudav-isti	delev-isti	leg-isti	audiv-isti
	laudav-it	delev-it	leg-it	audiv-it
P.	laudav-imus	delev-imus	leg-imus	audiv-imus
	laudav-istis	delev-istis	leg-istis	audiv-istis
	laudav-erunt	delev-erunt	leg-erunt	audiv-erunt

2. Konjunktiv perfekta.

S.	laudav-erim	delev-erim	leg-erim	audiv-erim
	laudav-eris	delev-eris	leg-eris	audiv-eris
	laudav-erit	delev-erit	leg-erit	audiv-erit
P.	laudav-erimus	delev-erimus	leg-erimus	audiv-erimus
	laudav-eritis	delev-eritis	leg-eritis	audiv-eritis
	laudav-erint	delev-erint	leg-erint	audiv-erint

3. Indikativ pluskvamperfekta.

	bijah hvalio	*bijah razrušio*	*bijah čitao*	*bijah slušao*
S.	laudav-eram	delev-eram	leg-eram	audiv-eram
	laudav-eras	delev-eras	leg-eras	audiv-eras
	laudav-erat	delev-erat	leg-erat	audiv-erat
P.	laudav-eramus	delev-eramus	leg-eramus	audiv-eramus
	laudav-eratis	delev-eratis	leg-eratis	audiv-eratis
	laudav-erant	delev-erant	leg-erant	audiv-erant

4. Konjunktiv pluskvamperfekta.

S.	laudav-issem	delev-issem	leg-issem	audiv-issem
	laudav-issem	delev-isses	leg-isses	audiv-isses
	laudav-isset	delev-isset	leg-isset	audiv-isset
P.	laudav-issemus	delev-issemus	leg-issemus	audiv-issemus
	laudav-issetis	delev-issetis	leg-issetis	audiv-issetis
	laudav-issent	delev-issent	leg-issent	audiv-issent

5. Futur II.

	biću hvalio	*biću razarao*	*biću čitao*	*biću čuo*
S.	laudav-ero	delev-ero	leg-ero	audiv-ero
	laudav-eris	delev-eris	leg-eris	audiv-eris
	laudav-erit	delev-erit	leg-erit	audiv-erit
P.	laudav-erimus	delev-erimus	leg-erimus	audiv-erimus
	laudav-eritis	delev-eritis	leg-eritis	audiv-eritis
	laudav-erint	delev-erint	leg-erint	audiv-erint

6. Infinitiv perfekta.

laudav-isse	delev-isse	leg-isse	audiv-isse

B. PASIV.

I. PREZENTSKA OSNOVA.

1. Indikativ prezenta.

	bivam hvaljen	*bivam porušen*	*bivam čitan*	*bivam slušan*
S.	laudo-r	dele-o-r	leg-o-r	audi-o-r
	lauda-ris	dele-ris	leg-e-ris	audi-ris
	lauda-tur	dele-tur	leg-i-tur	audi-tur
P.	lauda-mur	dele-mur	leg-imur	audi-mur
	lauda-mini	dele-mini	leg-imini	audi-mini
	lauda-ntur	dele-ntur	leg-untur	audi-untur

2. Konjunktiv prezenta.

S.	laud-e-r	dele-ar	leg-ar	audi-ar
	laude-ris	dele-aris	leg-aris	audi-aris
	laude-tur	dele-atur	leg-atur	audi-atur
P.	laude-mur	dele-amur	leg-amur	audi-amur
	laude-mini	dele-amini	leg-amini	audi-amini
	laude-ntur	dele-antur	leg-antur	audi-antur

3. Indikativ imperfekta.

	bijah hvaljen	*bijah porušen*	*bijah čitan*	*bijah slušan*
S.	lauda-bar	dele-ba-r	leg-eba-r	audi-eba-r
	lauda-baris	dele-ba-ris	leg-eba-ris	audi-eba-ris
	lauda-batur	dele-ba-tur	leg-eba-tur	audi-eba-tur
P.	lauda-ba-mur	dele-ba-mur	leg-eba-mur	audi-eba-mur
	lauda-ba-mini	dele-ba-mini	leg-eba-mini	audi-eba-mini
	lauda-ba-ntur	dele-ba-ntur	leg-eba-ntur	audi-eba-ntur

4. Konjunktiv imperfekta.

S.	lauda-re-r	dele-re-r	leg-e-re-r	audi-re-r
	lauda-re-ris	dele-reris	lege-reris	audi-reris
	lauda-rentur	dele-retur	lege-retur	audi-retur
P.	lauda-remur	dele-remur	lege-remur	audi-remur
	lauda-remini	dele-remini	lege-remini	audi-remini
	lauda-rentur	dele-rentur	lege-rentur	audi-rentur

5. Futur I.

	biću hvaljen	*biću porušen*	*biću čitan*	*biću slušan*
S.	lauda-bo-r	dele-bo-r	leg-a-r	audi-a-r
	lauda-be-ris	dele-beris	leg-eris	audi-eris
	lauda-bitur	dele-bitur	leg-etur	audi-etur
P.	lauda-bi-mur	dele-bi-mur	leg-emur	audi-emur
	lauda-bi-mini	dele-bi-mini	leg-emini	audi-emini
	lauda-bu-ntur	dele-bu-ntur	leg-entur	audi-entur

II. PARTICIPIJALNA OSNOVA.

1. Indikativ perfekta.

	bio sam pohvaljen	*bio sam porušen*	*bio sam čitan*	*bio sam slušan*
S.	lauda-tus a, um sum / es / est	dele-tus a, um sum / es / est	lec-tus a, um sum / es / est	audi-tus a, um sum / es / est
P.	lauda-ti ae, a sumus / estis / sunt	dele-ti ae, a sumus / estis / sunt	lec-ti ae, a sumus / estis / sunt	audi-ti ae, a sumus / estis / sunt

2. Konjunktiv perfekta.

S.	lauda-tus a, um sim / sis / sit	dele-tus a, um sim / sis / sit	lec-tus a, um sim / sis / sit	audi-tus a, um sim / sis / sit
P.	lauda-ti ae, a simus / sitis / sint	dele-ti ae, a simus / sitis / sint	lec-ti ae, a simus / sitis / sint	audi-ti ae, a simus / sitis / sint

3. Indikativ pluskvamperfekta.

	bijah bio pohvaljen	*bijah bio porušen*	*bijah bio čitan*	*bijah bio slušan*
S.	lauda-tus a, um eram / eras / erat	dele-tus a, um eram / eras / erat	lec-tus a, um eram / eras / erat	audi-tus a, um eram / eras / erat
P.	lauda-ti eramus / eratis / erant	dele-ti eramus / eratis / erant	lec-ti eramus / eratis / erant	audi-ti eramus / eratis / erant

4. Konjunktiv pluskvamperfekta.

S.	lauda-tus a, um essem / esses / esset	dele-tus a, um essem / esses / esset	lec-tus a, um essem / esses / esset	audi-tus a, um essem / esses / esset
P.	lauda-ti ae, a essemus / essetis / essent	dele-ti essemus / essetis / essent	lec-ti essemus / essetis / essent	audi-ti essemus / essetis / essent

5. Futur II. (exactum.)

	biću bio pohvaljen	*biću bio porušen*	*biću bio čitan*	*biću bio slušan*
S.	lauda-tus a, um ero / eris / erit	dele-tus ero / eris / erit	lec-tus ero / eris / erit	audi-tus ero / eris / erit
P.	lauda-ti erimus / eritis / erunt	dele-ti erimus / eritis / erunt	lec-ti erimus / eritis / erunt	audi-ti erimus / eritis / erunt

6. Particip perfekta pasivnoga.

hvaljen	*porušen*	*čitan*	*slušan*
lauda-tus, a, um	dele-tus, a, um	lec-tus, a, um	audi-tus, a, um

7. Gerundiv (partic. futura pas.)

koga treba hvaliti	*koga treba porušiti*	*koga treba čitati*	*koga treba slušati*
lauda-ndus a, um	dele-ndus, a, um	legendus, a, um	audi-e-ndus, a, um

8. Infinitiv prezenta.

laudari	dele-ri	leg-i	audi-ri

9. Infinitiv perfekta.

lauda-{tum / tam / tum} esse	dele-{tum / tam / tum} esse	lec-{tum / tam / tum} esse	audi-{tum / tam / tum} esse

10. Infinitiv futura.

(lauda-tum iri)	(dele-tum iri)	(lec-tum iri)	(audi-tum iri)

DODATAK KONJUGACIJAMA.

§ 31. 1. Perfekti na -avi, -evi ind. i konj. često izbacuju slog *vi*, n. pr.:

lauda-sti	mjesto	lauda-vi-sti
lauda-runt	,,	lauda-ve-runt
dele-rint	,,	dele-ve-rint
no-runt	,,	no-ve-runt
commo-sse	,,	commo-vi-sse
no-rim	,,	no-ve-rim
audi-stis	,,	audi-vi-stis
audi-sse	,,	audi-vi-sse
quaesi-sse	,,	quaesi-vi-sse.

2. Samo glas *v* izbacuju često glagoli kad iza *ve* dolazi *r* ili *i;*

audi-e-ram	mjesto	audi-ve-ram
peti-it	,,	peti-vi-t
audi-e-rim	,,	audi-ve-rim.

3. U 3. licu perf. aktivnoga često se javlja sporedni oblik *-ēre* mjesto *-ērunt*:

lauda-vē-re mjesto lauda-vērunt; movēre mjesto movē-runt
legēre ,, leg-ērunt; audivēre ,, audi-vē-runt

4. Ova 4 glagola nemaju u imperativu nastavka *-e; dic, duc, fac, fer;* isto tako: pérfer, éduc; ali: perfice, cónfice. Od glagola: *memini* (V. § 41.) glase imperativi: *memento, mementote,* (sjeti se).

5. Mjesto nastavka *-ris* u 2. licu sing. prez. pas. često je čuje nastavak *-re:*

irascāre	mjesto	irascāris (konj. prez. pas.)
abutēre	,,	abutēris (futur I. pasivni.)
exoriāre	,,	exoriāris
laudabā-re	,,	laudabā-ris
laudabē-re	,,	laudabē-ris.

6. Mjesto gerundiva III. i IV. konjugacije na *-endus* javlja se često nastavak *-undus; dicundus* mjesto *dicendus*; uvjek se kaže *repetundarum* mjesto *repetendarum* (= pecuniarum) ili *de repetundis pec.* (= radi iznuđivanja novca).

DEPONENTIA.

§ 32. *Deponentia* su glagoli, koji su izgubili aktivne oblike i sačuvali su ih samo u supinu, gerundu i participu prez. i futura. Ovi se glagoli konjuguju posve jednako kao i pasivi sviju konjugacija, dakle:

Indikativ prezenta.

I.	II.	III.	IV.
hortor *sokolim*	vereor *bojim se*	sequor *slijedim*	blandio-r *laskam*
horta-ris	vere-ris	sequ-ris	blandi-ris
i t. d.			

Indikativ imperfekta.

horta-bar	vere-bar	seque-bar	blandie-bar

Futur I.

horta-bor	vere-bor	sequ-ar	blandi-ar

Konjunkt. prez.

horte-r	vere-a-r	sequ-a-r	blandi-a-r

Konjunkt. imperf.

horta-re-r	vere-re-r	sequ-e-re-r	blandi-re-r

Indikativ perfekta.

horta-tus sum	veri-tus sum	secu-tus sum	blandi-tus sum

Indikativ pluskvamperf.

horta-tus eram	veri-tus eram	secu-tus eram	blandi-tus eram

Konjunkt. perf.

horta-tus sim	veri-tus sim	secu-tus sim	blandi-tus sim

Konjunkt. pluskvamp.

horta-tus essem	veritus essem	secutus essem	blanditus essem

Futur II.

hortatus ero	veritus ero	secutus ero	blanditus ero

Imperativ.

horta-re	vere-re	sequ-e-re	blandi-re
horta-mini	vere-mini	sequi-mini	blandi-mini

Infinitiv prezenta.

horta-ri	vere-ri	sequ-i	blandi-ri

Infinitiv perfekta.

horta-tum (am, um) esse;	veritum esse;	secutum esse;	blanditum esse;

Infinitiv futura.

hortaturum (am, um) esse;	veriturum esse	secuturum esse;	blanditurum esse;

Particip prez.

horta-ns, ntis	vere-ns, tis	seque-ns, ntis	blandi-e-ns, ntis.

Particip perfekta.

hortatus (a, um);	veritus (a, um);	secutus (a, um);	blanditus (a, um);

Particip futura.

horta-turus	veri-turus	secu-turus	blandi-turus

Gerundiv.

horta-ndus	vere-ndus	sequ-endus	blandie-ndus

Gerund.

1. horta-ndi	vere-ndi	seque-ndi	blandie-ndi
2. horta-ndo	vere-ndo	seque-ndo	blandie-ndo
3. ad horta-ndum	vere-ndum	seque-ndum	blandie-ndum
4. horta-ndo	vere-ndo	seque-ndo	blandie-ndo

Sup n.

1. horta-tum	veri-tum	secu-tum	blandi-tum
2. horta-tu	veri-tu	secu-tu	blandi-tu

SEMIDEPONETINA.

§ 33. Semideponentia (v. § 27.) su ovi glagoli:
1. *audeo*, audere, ausus sum, usuđujem se
2. *gaudeo*, gaudere, gav-isus sum, veselim se
3. *soleo*, solere, solitus sum, običavam, i
4. *(con) fido*, fidere, (con) fisus sum, uzdam se.

Glagoli na -io III. konjugacije.

§ 34. Nekoji glagoli III. konjug. (oko 15) svršavaju se u I. licu sing. na *-io* i zadržavaju glas *i* pred nastavcima koji počinju sa: *a, o, u* i dugo *e*, a izbacuju *i* pred *i* i kratkim *e*; n. pr.:

Ind. prez. akt.: capio, capis, capit, capĭmus, capĭtis, capĭunt
Konj. ,, ,, capiam, capias, i. t. d.
Ind. prez. pas. capior, cap-e-ris, capĭtur, capĭmur, capimini, capiuntur
Konj. prez. pas. capi-ar, capi-āris i t. d.
Ind. imperf. akt. capiebam . . . i ind. imperf. pas. capi-ē-bar
Konj. imperf. akt. cap-ĕ-rem . . . konj. imperf. pas. cap-ĕ-re-r
Futur I. akt. capi-am, capi-es
Futur I. pas. capi-ar, capi-e-ris
Imperativ: cap-e, capĭ-te
gerund: capi-endi, o, um, o.
gerundiv: capi-endus, a, um
part. prez.: capi-ens, ntis
Svi ostali oblici glase kao *lego*.

Amo spadaju još ovi glagoli:

patior = trpim (dep.)	morior = umirem (dep.)	fugio = bježim
cupio = želim	pario = rađam	facio = činim
iacio = bacam	rapio = grabim	sapio = kušam
	(con) gredior sastajem se (dep.)	

POPIS NAJVAŽNIJIH GLAGOLA PO OSNOVNIM OBLICIMA.

I. Konjugacija.

§ 35. Perfekat s reduplikacijom imaju glagoli, koji prave to vrijeme tako, da podvostruče početni slog ili dodadnu osnovi početni suglasnik i glas *e*.

1. do, dare, de-di, datus = dati
circumdo 1. circumdedi, circúmdatus = opkoliti;
ostali složeni glagoli idu po 3. konjugaciji

ab-	do, 3, didi, ditus	= kriti
con-		= osnovati
cre-		= vjerovati
red-		= vratiti
tra-		= predati
pro-		= izdati

2. sto, stare, steti (part. fut.: staturus) = stajati

prae-	sto, -stare, -stiti	= odlikovati se
con-		= sastojati se
re-		= ostati
di-		= udaljen biti

Perfekti na *-i* s otezanjem osn. vokala:

1. (ad) iuvo, iuvare, iūvi, iūtus = pomagati
2. lavo, lavare, lāvi, lavātus (lautus) = prati

Perfekti na *-ui;*

1. crepo, crepare, crepui (crepitum) = zvečiti
2. cubo, cubare, cubui (cubitum) = ležati
3. domo, domare, domui (domitus) = krotiti
4. sono, sonare, sonui (sonitum) = zvečati
5. veto, vetare, vetui, vetitus = zabraniti
6. poto, potare, potavi, piti, (potus = koji se napio)
7. seco, secare, secui, sectus = rezati.

Ostali glagoli ove konjug. imaju oblike kao laudo.

II, Konjugacija.

§ 36. Perfekti s reduplikacijom (v. § 35.):

1. mordeo, -ere, momordi, morsus = gristi
2. pendeo, -ere, pependi = visjeti
3. spondeo, -ere, spopondi, sponsus = obećati

Složenica: respondeo (odgovoriti) ima perfekt: respondi.

Perfekti na *-i*, koji *otežu osn. vokal;*

1. video, -ere, vidi, visus = viditi
2. caveo, -ere, cavi, cautum = čuvati se
3. fav-eo, -ere, favi, fautum = sklon biti
4. foveo, -ere, fovi, fotus = njegovati
5. moveo, -ere, movi, motus = kretati
6. voveo, -ere, vovi, votus = obećati

Složenice: com-, re-, a- { moveo = ganuti / ukloniti / maknuti

Perfekti na *si;*

1. rideo, -ere, ri-si, risum = smijati se
   slož.: irrideo ismijatati arrideo = nasmijati se
2. suadeo, ere, suasi, suasum = savjetovati
3. ardeo, ere, arsi = goriti
4. haereo, ere, haesi (haesurus) = prionuti
5. maneo, ère, mansi (mansurus) = ostati
6. iubeo, ere, iussi, iussus = zapovjediti (nekomu *aliquem.*)
7. augeo, ere, auxi, auctus = povećati
8. lugeo, ere, luxi = tugovati
9. fulgeo, ere, fulsi = sjati se
10. indulgeo, ere, indulsi = ugađati

Perfekti na: *ui, -itum;*

1. debeo, 2, deb-ui, debitum = dugovati
2. habeo 2. habui, habitum = imati
3. moneo 2. monui, monitus = opominjati
4. noceo 2. nocui = škoditi
5. placeo 2. placui = dopadati se
6. praebeo 2. praebui, praebitus = pružati
7. careo 2. carui = biti bez čega (s abl.)
8. doleo 2. dolui = boliti
9. iaceo 2. iacui = ležati
10. pareo 2. parui = pokoravati se
11. valeo 2. valui = biti jak, zdrav
12. arceo 2. arcui = odbijati
13. timeo 2. timui = bojati se
14. pateo 2. patui = otvoren biti
15. doceo 2. docui doctus = poučavati
16. misceo 2. miscui mixtus = miješati
17. teneo 2. tenui = držati

Složenice imaju part. na: *-tentum*: obtineo, ui, obtentus = zadobiti.

18. censeo 2. censui, censum = misliti, predlagati.

III. Konjugacija.

§ 37. Perfekti *s reduplikacijom;*

1. cado, cadere, cecidi = padati
   slož. : óccido, 3, occidi (occasurus) = zapasti
2. (per)cello ; 3, perculi, perculus = iznenaditi
3. curro, 3. cucurri, cursum = trkati
4. caedo, 3. cecidi, caesus = sjeći
5. fallo, 3. fefelli, (deceptum) = varati (falsus = varav, lažan.)
6. pello, 3. pepuli, pulsus = tjerati

Složenice: im-, ap-, com-, ex- { pello, -puli, -pulsus = natjerati / pristati / prisiliti / istjerati

7. pendo, 3, pependi, pensum = plaćati
8. parco, 3, peperci, (temperatum) = štediti (alicui = koga).
9. pario, 3, peperi, partus = rađati, steći
10. tendo, 3, tetendi, tentus = napeti
11. pango, 3, pepigi, pactus = uglaviti
12. tango, 3, tetigi, tactus = dirati
13. credo, 3, v. § 35. br. 1.

Perfekti na *-i s otezanjem osnovnog vokala*:

1. capio, 3, cepi, captus = zauzeti, zarobiti.

Pravilo za složenice. Složenice većinom mijenjaju osn. vokal u *i-* dakle :

ac-	cipio, 3, -cepi, -ceptus	= primiti
de-		= prevariti
in-		= započeti
re-		= natrag primiti
prae-		= narediti

2. ago, 3, egi, actus = raditi, tjerati
   perago, 3, egi, actus = dovršiti
   cogo, coëgi, coactus = sakupiti
3. emo, 3, emi, emptus = kupovati
   ad-imo, emi ,, = oduzeti
   inter-imo, emi ,, = ubiti
4. lego, 3, legi lectus = čitati
   colligo = sakupiti. deligo, eligo = izabrati
   intellego, 3, intellexi, intellectus = shvatiti
   diligo, 3, dilexi, dilectus = voliti
   neglego, 3, neglexi, neglectus = zanemariti
5. facio, 3, feci, factus = činiti

con-	ficio, 3, feci, fectus	= dovršiti
per-		= svršiti
prae-		= postaviti na čelo
ef-		= isposlovati
inter-		= ubiti

6. iacio, 3, ieci, iactus = baciti
   Složenice: con- ab-icio = odbaciti
7. frango, 3, fregi, fractus = razbiti
8. relinquo, 3, reliqui, relictus = ostaviti
9. vinco, 3, vici, victus = pobijediti
10. rumpo, 3, rupi, ruptus = razbiti
    Slož.: corrumpo rupi, ruptu = podmititi
11. fundo, 3, fudi, fusus = potući
12. incendo, 3, incendi, incensus = zapaliti
13. defendo, 3, defendi, defensus = braniti
14. pando, 3, pandi passus = širiti
15. (com) prehendo, 3, prehendi, prehensus = uhvatiti
16. verto, 3, verti, versus = okrenuti

V- i *i-* osnove :

1. solvo, 3, solvi, solutus = riješiti
2. volvo, 3, volvi, volutus = valjati
3. minuo, 3, minui, minutus = umanjiti, okrnuti

4. statuo, 3, statui, statutus = odrediti
5. arguo, 3, argui, argutus = okriviti
6. (di)-ruo, 3, dirui, dirutus = porušiti

Perfekti na: *-si, -ssi, -xi;*

1. scribo, 3, scripsi, scriptus = pisati
2. nubo, 3, nupsi, nuptus = udati se
3. carpo, 3, carpsi, carptus = brati
4. contemno, 3, contempsi, contemptus = prezirati
5. gero, 3, gessi, gestus = voditi, raditi
6. premo, 3, pressi, pressus = pritisnuti
7. (comb)-uro, 3, ussi, ustus = zapaliti
8. claudo, 3, clausi, clausus = zatvoriti
9. divido, 3, divisi, divisus = dijeliti
10. (e)-vado, 3, evasi, evasus = utećí
11. cedo, 3, cessi, (cessum) = otići
12. mitto, 3, misi, missus = poslati
13. concutio, 3, concussi, concussus = otresti
14. per-cutio, 3, percussi, percussus = udariti
15. dico, 3, dixi, dictus = kazati, reći
16. duco, 3, ducere, duxi, ductus = voditi
17. affligo, 3, afflixi, afflictus = oboriti
18. rego, 3, rexi, rectus = ravnati
19. ad- con-spicio, 3, spexi, spectus = ugledati
20. traho, 3, traxi, tractus = vući
21. veho, 3, vexi, vectus = voziti
22. vivo, 3, vixi, victurus = živiti
23. flecto, 3, flexi, flexus = savijati
24. cingo, 3, cinxi, ciinctus = opasati
25. iungo, 3, iunxi, iunctus = spojiti
26. distinguo, 3, distinxi, distinctus = razlikovati
27. fingo, 3, finxi, fictus = izmisliti
28. stringo, 3, strinxi, strictus = trgnuti
29. mergo, 3, mersi, mersus = potopiti
30. spargo, 3, sparsi, sparsus = rasipati

Perfekti na *-vi* i *-ui;*

1. sino, 3, sivi, situm = dopustiti
2. sero, 3, sevi, satus = sijati
3. (de)-cerno, 3, decrevi, decretus = odlučiti
4. sperno, 3, sprevi, spretus = prezirati
5. sterno, 3, stravi, stratus = oboriti, sterati
6. peto, 3, petivi, petitus = tražiti, ići
7. quaero, 3, quaesivi, quaesitus = tražiti
   ex- re-quiro, 3, quisivi, quisitus = istražiti

8. cupio, 3, cupivi, cupitus = želiti
9. arcesso, 3, arcessivi, arcessitus = zvati
10. lacesso, 3, lacessivi, lacessitus = dražiti
11. alo, 3, alui, altum = hraniti
12. colo, 3, colui, cultus = obrađivati, štovati
13. consulo, 3, consului, consultum = pitati savjet, brinuti
14. gigno, 3, genui, genitus = roditi se
15. pono, 3, posui, positus = metnuti
16. rapio, 3, rapui, raptus = oteti
    ab-di-e-ripio -ripui -reptus = ugrabiti
17. gemo, 3, gemui = uzdisati
18. tremo, 3, tremui = drhtati

Napose pamti:

1. *fero, ferre, tuli, latus* = nositi
2. *tollo, tollere, sus-tuli sublatus* = dići

Glagoli na *-sco* pokazuju početak ili nastup radnje ili stanja. *(Verba incohativa):*

1. disco, 3, didici = učiti se
2. posco, 3, poposci = zahtijevati
3. cresco, 3, crevi = rasti
4. nosco, 3, novi = upoznati
5. quiesco, 3, quievi = počivati
6. (as) suesco, 3, suevi, suetus = priviknuti se
7. adolesco, 3, adolevi, adultum = dorasti
8. inveterasco, 3, inveteravi = ostariti*
9. convalesco, 3, convalui = ozdraviti
10. concupisco, 3, concupivi = poželiti
11. obstupesco, 3, obstupui = zapanjiti se

IV. Konjugacija.

§ 38. 1. reperio, 4, repperi, repertus = naći
    com-perio, 4, comperi, compertus = saznati
1. venio, 4, veni, venturus = doći
    con-ad-venio, veni = sastati se

Perfekti na *-si, -xi;*

1. (ex) haurio, 4, hausi, haustus = crpsti
2. sancio, 4, sanxi, sanctus = potvrditi
3. vincio, 4, vinxi, vinctus = svezati
4. sentio, 4, sensi, sensum = osjećati

---

*) inveteratus pridjev = ostario.

Perfekti na *-ui;*

1. aperio, 4, aperui, apertus = otvoriti
2. operio, 4, operui, opertus = pokriti
3. salio, 4. salui— = skakati
4. sepelio, 4, sepelivi, sepultus = pokopati

DEPONENTIA.

I. Konjugacija.

§ 39. U prvu konjugaciju spada velik broj deponentia, koji se svi mijenjaju kao *hortor,* v. § 32. n. pr.:

cunctor 1. cunctatus sum = oklijevati

II. Konjugacija.

1. mereor mereri meritus sum = zaslužiti
2. fateor 2. (fassus sum) = priznati
    con-fiteor confiteri confessus sum = priznati
3. polliceor 2. pollicituss sum = obećati
4. reor 2. ratus sum = misliti
5. tueor 2. (tutatus sum) = štititi
6. vereor 2. (v. § 32.) = bojati

III. Konjugacija.

1. fruor 3. (usus) sum = uživati
2. fungor 3. functus sum = obavljati
3. loquor 3. locutus sum = govoriti
4. morior 3. mortuus sum = umrijeti
5. queror 3. questus sum = tužiti se
6. sequor 3. secutus sum = slijediti
7. (in) vehor 3. -vectus sum = napasti
8. con- ag-gredior 3. -gressus sum = sukobiti se
9. labor 3. lapsus sum = teći
10. patior 3. passus sum = trpiti
11. amplector 3. amplexus sum = zagrliti
12. utor 3. usus sum = služiti se
    ab- utor 3. -usus sum = zlorabiti

Glagoli na *-sco-r;*

1. adipiscor 3. adeptus sum = postići
2. irascor 3. (iratus) = srditi se
3. obliviscor 3. oblitus sum (s gen.) = zaboraviti

4. proficiscor 3. profectus sum = krenuti
5. ulciscor 3. ultus sum (s akuz.) = osvetiti se
6. nascor 3. natus sum = roditi se
7. revertor, reverti = vratiti se

IV. Konjugacija.

1. assentior assentiri assensus sum = pristajati
2. experior 4. expertus sum = kušati
3. ordior 4. orsus sum = započeti
4. orior 4. ortus sum = nastati

Prezent ovog glagola glasi : orior, óreris, óritur, órimur, orimini, oriuntur. Imperfekat: oriebar -baris -batur. Konjunkt. imperf. órerer -reris -retur. Imperativ : órere, orimini.

Ostala deponentia imaju redovne oblike: -itus sum, n. pr.:

largior, largiri, largitus sum = darivati
potior, potiri, potitus sum = osvojiti.

Nepravilni glagoli. *Verba anomala.*

§ 40. Nepravilni su glagoli, koji se u pravljenju oblika razlikuju od gore navedenih konjugacija.

1. Glagol *Sum, esse, fu-i* = jesam, biti.

Prez. osnova : *ES-* Perfektna osn.: *FU-*

Indik. prez.:	Konj. prez.:	Indik. imperf.	Konj. imperf.:
S. Sum *jesam, sam*	Sim	Eram *bijah*	Essem
es	sis	eras	esses
est	sit	erat	esset
P. sumus	simus	eramus	essemus
estis	sitis	eratis	essetis
sunt	sint	erant	essent

Futur I.:
S. Ero *biću*
eris
erit
P. erimus
eritis
erunt

Imperativ:
Es *budi*
esto
estote
sunto

Infin. prez.:
Esse *biti*
Infin. futura:
futurum (am um) esse
fore
Part. futura:
futurus a, um.

Indik. perf.:	Konj. perf.:	Indik. pluskv.:	Konj. pluskv.:
S. Fu-i *bio sam*	fue-rim	fueram *bijah bio*	fuissem
fu-isti	fueris	fueras	fuisses
fu-it	fuerit	fuerat	fuisset
P. fu-imus	fuerimus	fueramus	fuissemus
fu-istis	fueritis	fueratis	fuissetis
fuerunt	fuerint	fue-rant	fuissent

Futur II.:
S. Fuero *biću bio*
fueris
fuerit
P. fuerimus
fueritis
fuerint

Infin. perf.:
fu-isse

Isto se tako mijenjaju i složenice (composita) sa *sum:*

ab-sum ab-esse a-fu-i = odsutan biti
ad-sum adesse adfui = prisutan biti
ob-sum obesse obfui = škoditi
prae-sum praeesse praefui = biti na čelu
pro-sum pro- d-esse profui = koristiti

Napomena. 1. Glagol *prosum* umeće svuda *-d-* ispred nastavaka sa *e; pro-d-ero, prod-estis, pro-d-eram;* inače *pro-sumus, pro-sit* i t. d.

2. Glagoli *ab-sum* i *praesum* sačuvali su inače nestali part. prezenta: *absens, praesens,* gen. *-ntis.*

3. Mjesto konj. imperf. *es-sem* javlja se često oblik: *forem fores* i t. d.

2. *Pos-sum pos-se pot-ui* = mogu.

Indik. prez.	Konj. prez.	Indik. imperf.:	Konj. imperf.:
S. Possum	possim	poteram	possem
potes	possis	poteras	posses
potest	possit	poterat	posset
P. possumus	possimus	poteramus	possemus
potestis	possitis	poteratis	possetis
possunt	possint	poterant	possent.

Futur I.:
pot-ero *moći ću*
pot-eris i. t. d.

Infin. prezenta
pos-se *moći*

Indik. perfekta	K. perf.	Ind. pluskv.	Konj. pl.
Pot-ui *mogao sam*	potuerim	potueram *bijah mogao*	potuissem
potuisti i t. d.	potueris i t. d.	potueras i t. d.	potuisses i t. d.

Fut. II.:
pot-uero
pot-ueris i t. d.

Infin. perfekta:
pot-uisse

3. *Ferro, ferre, tulli latus* = nositi.

Ovaj glagol ima 3 osnove: 1. *Fer-*, 2. *tul-*, 3. *la-*.

Indik. prezenta akt.:
fer-o fers fert
ferimus fertis ferunt

Prez. pas.:
feror ferris fertur
ferimur ferimni feruntur

Konj. prez.:
feram feras ferat i t. d.

Konj. prez. pas.:
ferar feraris feratur i t. d.

Konj. imperf.:
ferrem ferres ferret
ferremus i t. d.

Konj. imp. pas.:
ferrer ferreris ferretur
ferremur t. d.

Imperativ: fer fer-to, ferte ferunto
Infin. prez.: ferre
Infin. perf.: tulisse
Part. perf.: latus a um

Perfekt akt.: tuli, tulisti i t. d. Perf. pasivni: latus a, um sum, es, est i t. d.

Iste oblike imaju i složenice sa: fero:

af-fero 3. at-tuli al-atus *donijeti*, offero obtuli oblatus *ponuditi*;

au-fero abs-tuli ab-latus *oteti*; refero ret-tuli relatus *dojaviti*;

con-fero contuli col-latus *sporediti*; dif-fero distuli dilatus *odgoditi*;

in-fero intuli illatus *nanijeti*;

trans-fero transtuli translatus *prenijeti*

4. *Volo* hoću, *nolo* neću, *malo* volim.

Nolo je složen od *non volo*, malo od *magis volo*.

1. volo, velle, volui 2. nolo, nolle, nolui 3. malo, malle, malui.

	Indik. prezenta:			Konj. prezenta:		
S.	volo	nolo	malo	velim	nolim	malim
	vis	non vis	mavis	velis	nolis	malis
	vult	non vult	mavult	velit	nolit	malit
P.	volumus	nolumus	malumus	velimus	nolimus	malimus
	vultis	non vultis	mavultis	velitis	nolitis	malitis
	volunt	nolunt	malunt	velint	nolint	malint

Ind. imperf.:
volebam nolebam malebam
volebas i t. d. nolebas i t. d. malebat i t. d.

Konj. imperf.:
vellem nollem mallem
velles nolles malles i t. d.

Imperativ:
Noli, nolito, nolite

Inf. prez.:
velle, nolle, malle

Ind. perf.:
volui, voluisti, voluit i t. d.
nolui, noluisti, noluit i t. d.
malui, maluisti, maluit i t. d.

Konj. perfekta:
voluerim, volueris, voluerit itd.
noluerim, nolueris, noluerit itd.
maluerim, malueris, maluerit itd.

Ind. pluskv.:
volueram, volueras
nolueram, nolueras
malueram, malueras i t. d.

Konj. pluskv.:
voluissem, voluisses
noluissem, noluisses
maluissem, maluisses i t. d.

Futur II.:
voluero, volueris
noluero, nolueris
maluero, malueris i t. d.

Infin. perfekta:
voluisse
noluisse
maluisse.

5. *Eo, ire* = ići.

Ovaj glagol spada većinom u IV. konjugaciju, samo u prezentskoj osnovi prelazi glas *i* pred *a, o, u* u *e;*

Prez.:
eo, is, it, imus, itis, *eunt*

Konj. prez.:
eam, eas, eat, eamus, eatis, eant.

Imperf.:
ibam, ibas, ibat, ibamus, ibatis, ibant

Konj. imperf.:
irem, ires, iret, iremus itd.

Futur: ibo, ibis, ibit, ibimus . . .
Imperf.: i, ito, ite, eunto
Part.: iens, gen. euntis
Part. fut.: iturus, itura, um
Gerund: gen. eundi. dat. eundo, ak. ad eundum, abl. eundo
Infin. prez.: ire
Infin. futura: iturum, am, um, esse.

Perfekt:
ii, isti, iit, iimus, istis, ierunt

Konj.
ierim, ieris, ierit, ierimus itd.

Pluskv.:
ieram, ieras, ierat, ieramus, ieratis, ierant

Konj.:
issem, isses, isset
issemus itd.

Futur II.:
iero, ieris, ierit, ierimus itd.

Infin. perf.:
isse

supin:
itum

Složenice sa *eo;*

ab-eo = otići
ad-eo = doći
co-eo = sastati se
per-eo = propasti
prod-eo = izići
red-eo = vratiti se
trans-eo = preći
praeter-eo = mimoići
ex-eo = izići.

6. *Queo* = mogu; *nequeo* = ne mogu.

Ova dva glagola mijenjaju se kao i glagol *eo*. Od njih se javljaju samo nekoji oblici, kao: nequeo, non queo, nequeunt nequeas, nequeat, nequirem, nequisset.

7. *Fio, fieri, factus sum* = postati ; *fit* = zbiva se.

Po svom značenju to je pasiv od glagola: *facio*, 3, *feci, factus*. Osnova mu je: *-fi-*

Ind. prez.: fio, fis, fit, -fiunt konj.: fiam, fias, fiat
,, imperf.: fiebam, fiebas, fiebat ,, fierem, -es, -et
fut. I. fiam, fies, fiet
infin.: fieri infin. fut.: futurum, am, um, esse

Oblici perfektne osnove: factus a, um, sum, factus sim; factus eram essem ; factus ero factum esse i t. d.

§ 41. Manjkavi glagoli, *(Verba defectiva)*.

1. Glagoli: *coepi* = počeo sam, *memini* = sjećam se, *odi* = mrzim.

Ind. perf.: Konj. perf.:
coepi, coepisti, coepit itd. coeperim, is, it, imus itd.
memini, isti, it ,, meminerim, is, it, imus ,,
odi, odisti, odit ,, oderim, isn, it ,,

Ind. pluskv.:
coeperam, as, at, amus . . . coepissem, isses isset itd.
memineram, as, at, amus . . meminissem, isses, isset ,,
oderam, as, at, amus . . . itd. odissem, odisses, isset ,,

Fut. II.: Imperativ:
coepero, is, it itd. memento, mementote
meminero, is, it ,,
odero, is, it ,, infinitiv:
coepisse
meminisse
odisse.

2. Od glagola *aio* tvrdim, velim, dolaze ovi oblici: *aio, ais, ait*, -, -, *aiunt* konj.: (aiat, aiant); aiebam, as, at.

3. Inquam = kažem, rekoh; Ind. prez.: inquam, inquis, inquit, -, -, inquiunt; fut. I.: inquies, inquiet.

§ 42. Bezlični glagoli. *(Verba impersonalia)*.

Bezlični su glagoli, koji se javljaju samo u 3. licu singulara i infinitivu, i to u rečenicama bez subjekta, n. pr.: *vivitur* = živi se. Ti glagoli iskazuju:

I. Prirodne pojave:
pluit = pada kiša
grandinat = padakrupa
fulgurat = sijeva
fulminat = udara grom
tonat = grmi

II. Čuvstva ili duševno stanje:
piget me = mrzi me
pudet me = stid me je
paenitet me = kajem se
taedet me = dosađuje mi
miseret me = žao mi je.

licet = slobodno je
libet = mili mi se
oportet = treba itd.

Imperativ ovih glagola naknađuje se konjunktivom: *pudeat te* = stidi se!

III. Razno značenje:
interest, refert = stalo je
constat = stalno je
placet = sviđa se
fit, accidit, evenit = zbiva se
contigit = zbiva se
praestat = bolje je

restat = preostaje
iuvat = dopada se
liquet = jasno je
patet = jasno je
convenit = dolikuje se
fugit, fallit (me) = ne znam itd.

Napomena. Ovi se glagoli javljaju još u infinitivu i 3. licu konjunktiva svih vremena : *praestare, praestitisse, praestitisset, praestiterit : contigit, contigisse, accidisse* i t. d.

OPISNA KONJUGACIJA AKTIVNA.

(coniugatio periphrastica activa).

§ 43. Particip futura aktivnoga, udružen s oblicima glagola *esse*, pravi t. zv. opisnu konjugaciju aktivnu, koja znači radnju, koju subjekat *namjerava, misli* vršiti. Njezini su oblici:

1. *scripturus* { *sum, sim* / *eram, essem* / *ero*, — / *fui, fuerim,* / *fueram, fuissem* i t. d.

2. *scripturum (am, um) esse, fuisse*. Oblici glagola *esse* pokazuju vrijeme, kad se radnja događa. *Animus futurus est aeternus* = duša će biti vječna. *Ariovistus totam Galliam occupaturus erat* = A namjeravaše osvojiti cijelu Galiju.

OPISNA KONJUGACIJA PASIVNA.

(coniugatio periphrastica passiva).

§ 44. Kad se gerundiv (part. fut. pas.) udruži s glagolom *esse*, nastane nov, opisni pasiv, koji sadrži radnju, koja se mora raditi. U srpsko-hrv. jeziku doda se glagol *morati* ili *trebati*. I kod ove konjugacije glagol *esse* pokazuje vrijeme.

Opisna konjugacija pasivna se javlja:

1. kao *bezlična konstrukcija*, t. j. gerundiv se upotrebljava u srednjem rodu singulara, a glagol *esse* u 3. licu singulara. Ovaj slučaj dolazi u rečenicama, gdje nije označen subjekat, a nikako nema objekta; n. pr. *moriendum est* = treba umrijeti. Ako je subjekat označen, stoji u *dativu; Mihi scribendum est* = ja moram pisati.

2. kao *lična konstrukcija*, koja se upotrebljava, kad u rečenici ima objekat. Pošto je ovo pasivna konjugacija, objekat stoji u nominativu, a gerundiv se s njim u svemu slaže. Označeni subjekat stoji u dativu (kao gore pod 1.). *Carthago delenda est* = Kartagu treba porušiti. *Militibus magnus labor superandus est* = vojnici treba da svladaju velik napor.

Napomena. Neprelazni glagoli mogu imati samo bezličnu konstrukciju, jer nemaju objekta u akuzativu.

PRIJEDLOZI. PRAEPOSITIONSE.

§ 45. Prijedlozi jače nego padeži ističu međusobni odnos riječi u rečenici. Vežu se sa *akuzativom* i s *ablativom*, a neki i s oba padeža.

1. Prijedlozi s akuzativom.

ante = pred, prije; *ante portas* = pred vratima, *ante id tempus* = prije toga vremena;
apud = kod, uz; *apud Homerum* = kod, u Homera;
ad = k, do, kod; *ad tempus* = na vrijeme, *ad septemtriones* = k sjeveru;
adversus = protiv; *adversus hostes* = protiv neprijatelja;
circum, circa = oko; *circum castra* = oko logora;
citra, cis = s ove strane, *citra Rhenum* = s ove strane Rajne;
contra = protiv; *contra flumen* = uz rijeku;
inter = među; *inter caenam* = za večere;
extra = izvan; *extra muros* = izvan grada;
iuxta = uza, po; *iuxta praecepta* = po propisima;
ob = zbog; *ob iniurias* = zbog nepravde;
penes = kod; *penes dominum* = kod (u rukama) gospodara;
praeter = osim, protiv; *praeter opinionem* = protiv očekivanja;
prope = blizu, kod; *prope oppidum* = blizu grada;
per = pomoću, preko, po; *per epistulam, exploratores* = pomoću pisma, uhoda;
secundum = po; *secundum naturam* = po prirodi;
supra = iznad, povrh; *supra eum locum* = iznad toga mjesta;
versus = prama, ka; *Roman versus* = prama Rimu;
trans = preko; *trans montes* = s one strane brda.

2. Prijedlozi s ablativom.

a (ab, abs) = od; *ab urbe condita* = od osnivanja Rima;
e (ex) = iz, od, po; *ex ore Nestoris* = iz usta Nestorovih; *ex sententia* = po mišljenju;
de = o, iz, sa; *de lingua Latina* = o latin. jeziku; *de republica* = o državi;
cum = sa; *cum hoste pugnare* = boriti se s neprijateljima;
sine = bez; *sine liberis* = bez djece;
pro = pred; za, mjesto; *pro tanto labore* = za toliki napor, *pro castris* = pred logorom;
coram = pred; *coram publico* = pred javnošću.

3. Prijedlozi s akuzativom i ablativom.

Na pitanje kamo? stoji *akuzativ*, a na pitanje gdje? stoji *ablativ* kod ovih prijedloga:
in = u, na; *in urbem* = u grad, *in urbe* = u gradu;
sub = pod, na; *sub murum* = pod zid; *sub terra* = pod zemljom;
super = nad, o, preko; *super Numidiam* = iznad Numidije; *super tali negotio* = o takvom poslu.

DIO DRUGI.

SINTAKSA. (SYNTAXIS).

Rečenica i njeni dijelovi.

Subjekat i predikat.

§ 46. Subjekat je u rečenici ono lice ili stvar, o kojoj se nešto govori. Subjekat je obično ime u nominativu, ali može da bude i svaka druga riječ ili pojam. Često se subjekat mora dopuniti, jer nije istaknut. *Vita brevis est. Tres faciunt collegium. Dum spiro, spero. Alteri nocere nefas est.*

Predikat je u rečenici ili glagol sam (glagolski predikat), ili ime sa glagolom *esse* (imenski predikat).

Napomena. Kopulativni glagol može često izostati, osobito u poslovicama: *Summum ius summa saepe iniuria* (= est, fit.) *Dura lex, sed lex. Omnia praeclara rara* (= sunt.)

Slaganje predikata sa subjektom.

(Syntaxis congruentiae).

§ 47. 1. Ako je u rečenici samo jedan subjekat, glagolski predikat slaže se s njim u licu i broju. *Pax alit artes. Homerus fuit ante Romam conditam.*

2. Ako je predikat imenski pridjev, slaže se sa subjektom u rodu, broju i padežu: Libri Xenophontis perutiles sunt. Facinora ingeni immortalia sunt.

3. Ako je u imenskom predikatu imenica, ona se slaže sa subjektom u padežu: Sparta honestissimum domicilium senectutis est.

4. Ako je subjekat u rečenici riječ u singularu, koja znači množinu ili broj nečega, predikat obično stoji u pluralu *(Constructio ad sensum); Orgetorix civitati* (= građane) *persuasit*, ut de finibus suis *exirent*. *Multitudo ingens* odio generis humani *convicti sunt* (= bili su okrivljeni, da mrze ljudski rod).

5. Imenski predikat spojen sa glagolom *esse* ili s drugim kopulativnim glagolom stoji uvijek *u nominativu* : Nemo ignavia immortalis factus est (= niko nije lijenošću postao besmrtan).

6. Ako je u rečenici više subjekata, glagolski predikat stoji u pluralu, ako je za njima; ako je glagol pred subjektima, slaže se s najbližim od njih:

a) Socrates et Gorgias ad summam senectutem *vixerunt* (= živi i su do duboke starosti).

b) Homerus *fuit* et Hesiodus ante Romam conditam.

7. Ako su subjekti imena stvari, predikat se slaže sa najbližim subjektom: In me omnium ora atque *oculi* sunt *conversi*.

APOZICIJA I ATRIBUT.

§ 48. Imenica se pobliže označuje:

a) drugom imenicom u istom padežu *(apozicija); Syracusae, nobilissima urbs* Graeciae;

b) pridjevom, participom, zamjenicom, brojem, koje oznake zovemo *atributima: Vir clarissimus. Dux ille Graeciae* (= Agamemnom).

PRAVILA ZA SLAGANJE APOZICIJE SA SUBJEKTOM.

§ 49. 1. Apozicija se slaže s imenicom, koju pobliže označuje, uvijek u padežu, a u rodu, ako je to moguće. Cleopatra, regina Aegypti, Antonio nupsit. Apud Herodotum, patrem historiae, multae fabulae sunt.

Apozicija može da ima:

1. relativno značenje, kad stoji mjesto relativne rečenice, n. pr. Romulus, Martis filius = R., qui Martis filius erat.

2. Predikativno ili adverbijalno značenje, n. pr.: Cicero quaestor sepulcrum Archimedis indagavit — Cicero kao kvestor

dao je istražiti grob A. Cato senex (= kao starac, u starosti) litteras Graecas didicit.

PRAVILA ZA SLAGANJE ATRIBUTA S IMENICOM.

§ 50. 1. Pridjevski atribut slaže se sa svojom imenicom u rodu, broju i padežu. *Amicus certus in re incerta cernitur. Fugit irre-parabile tempus.*

2. Često može i imenica da stoji mjesto pridjeva u ovom značenju: Legio victrix (pobjednička), animus contemptor, equi victores. (Spor.: desnica ruka, bjelica pšenica).

3. Ovakav atribut prevodi se ponajviše adverbijalnom oznakom : Socrates venenum *laetus* hausit = *veselo* ispije otrov. Themistoclem absentem accusaverunt = T. optužiše u otsutnosti. Senatus frequens convenit = dođe u velikom broju. In summo monte = na glavici brda.

4. Kad uz ovakav atribut stoji *ut*, prevodimo ga s riječju *kao;* Fabius senex (u starosti) bella gerebat ut adulescens (= kao mladić).

SLAGANJE ZAMJENICA SA IMENIMA.

§ 51. 1. Ako se odnosna zamjenica odnosi na imenicu, slaže se s njom u rodu i broju, a padež te zamjenice zavisi od glagola rečenice, u kojoj stoji. Arbores serit agricola, quarum fructus ipse nunquam adspiciet. Oppida vicosque, quos incenderant, Caesar restitui iussit — Cezar dade obnoviti gradove i sela, koja su bili zapalili.

2. Kad uz imenicu, na koju se zamjenica odnosi, stoji apozicija, zamjenica se slaže s imenicom ili s apozicijom. Flumen Rhenus, *qui* (ili *quod* = flumen) agrum Helvetiorum a Germania dividit.

3. Ako je zamjenica subjekat ili objekat rečenice, ona se posve izjednačuje u padežu s predikatnom imenicom (pravilo izjednačenja). *Hi* sunt reges Persarum = *ovo* su perzijski kraljevi. *Is verus amicus est* (= to je pravi prijatelj). *Hae* sunt meae imagines, *haec* nobilitas (Sall. Jug. 85) = ovo su moji kipovi, ovo je moje plemstvo.

4. Latinske zamjenice srednjeg roda plurala, ako su samostalne u rečenici, prevađamo u srpsko-hrvatskom jeziku srednjim rodom singulara. *Illa, quae* ipsi vidimus = ono, *što* smo sami vidili.

NAUKA O PADEŽIMA.

§ 52. Nominativ i vokativ su nezavisni padeži (casus recti); ostali padeži su zavisni od kakve riječi u rečenici i zovu se zavisni padeži (casus obliqui).

Nominativ je padež subjekta u rečenici; i atribut koji se odnosi na subjekat, stoji u nominativu. Marius et Catulus consules creati sunt.

Napomena. Uz vokativ često stoji partikula *o*! O fortunate adulescens!

AKUZATIV.

§ 53. Akuzativ je padež direktnoga ili bližega objekta, na koji prelazi radnja prelaznoga glagola. Stoji na pitanje koga? što?

Scipio Carthaginem delevit.

Kad pretvaramo latinsku aktivnu rečenicu u pasivnu, prelazi subjekat aktivne *u ablativ* (s prijedlogom *a*, ako je subjekat živo biće), objekat u *nominativ*, a aktivni glagol u *pasivni*, koji se slaže s novim subjektom:

Aktiv: Ventus agitat mare (akuz.)

Pasiv: Vento agitatur mare (nom.) A Scipione Carthago deleta est.

Objekat može da bude spoljašnji n. pr. Timeo Danaos = bojim se Grka; ili unutrašnji, t. j. sadržan u samom glagolu: vitam deorum vivere = živjeti životom bogova.

Akuzativ stoji kao i u svim jezicima iza prelaznih glagola. Homerus nullas reliquit opes = H. nije ostavio nikakva blaga.

Napomena. Akuzativ stoji i iza glagola s negacijom, iza kojih u hrvatsko-srpskom stoji redovno genitiv, te iza glagola, kojima se kaže dio nečega, a ne cjelina. Gustare cibum = okusiti hrane, bibere aquam = piti vode.

§ 54. Akuzativ stoji kod označivanja vremena na pitanje koliko? i kod mjerenja prostora na pitanje: koliko visok? dubok? širok? udaljen? Dionysius duodequadraginta annos tyrannus fuit. Hic locus ab hoste circiter passus sescentos aberat.

Napomena. Na pitanje koliko je ko star? stoji broj godina u akuzativu sa riječju : *natus*. Alexander tres et triginta annos natus mortuus est = A. umre u dobi od 33 godine.

Napomena. Prije Krista kaže se: ante Christum natum; poslije Krista: post Christum natum.

§ 55. Akuzativ se upotrebljava u uzvikivanju i čuđenju. Često je takav akuzativ praćen uzvikom: O! Heu me miserum! O virum Sparta dignum!

§ 56. Akuzativ lica, a genitiv stvari stoji uz ove bezlične glagol:

piget me = mrzi me, paenitet me = kajem se
pudet me = stidim se , taedet me = dosađuje mi
miseret me = žao mi je.

Catilinam non puduit delicti sui.

§ 57. Akuzativ lica stoji još iza ovih bezličnih glagola: fallit, fugit me = nepoznato mi je, iuvat me = sviđa mi se, decet, dedecet me = pristoji mi se, ne dolikuje mi se.

Oratorem irasci minime decet. Non me fallit istud = to dobro znam.

Napomena. Deficit me aliquid znači nestale mi nečega, hostes tela deficiunt; ali: *deficio animo* = klonuti duhom, *deficio ab aliquo* = odmetnuti se od koga.

Adverbijalni su akuzativi: *magnam partem* = velikim dijelom, *id temporis* = u to vrijeme, *id genus* = te vrste, *ceterum* = u ostalom, *plerumque* = ponajviše i t. d

§ 58. Mnogi neprelazni glagoli spojeni s prijedlozima postanu prelazni, kao i u drugim jezicima: pugnare = boriti se, ali: expugnare urbem = osvojiti grad; adire regem = zamoliti kralja, subire pericula = izložiti se opasnostima, transire flumen pregaziti rijeku; aggredi hostem = napasti neprijatelja i sl.

Napomena. Glagoli složeni sa trans (traicere, traducere) imaju uz akuzativ objekta i akuzativ mjesta: Caesar flumen Axonam exercitum traducere maturavit = prebaciti preko rijeke A.

DVOSTRUKI AKUZATIV.

§ 59. Dva akuzativa, vanjskoga objekta i predikatnog imena imaju glagoli koji znače: izabrati, imenovati, smatrati, ubrajati, držati koga, čime i pokazati se kao . . . n. pr. facio, efficio, reddo, creo, eligo, designo, dico, appello, duco, habeo, puto, arbitror, iudico, censeo; se praestare, praebere. Croesus rex se beatissimum putabat = smatrao je sebe najsretnijim; Aristippus summum malum dolorem dicit = A. nazivlje bol najvećim zlom; Traianus in proeliis fortissimum se praestitit.

Napomena. 1. Profiteri se = znači izdavati se za, n. pr.: philosophum se profiteri; se gerere znači ponijeti se, vladati se: fortiter se gerere = hrabro se ponijeti.

2. Iza ovih glagola stoje u pasivu dva nominativa: *Catilina* a senatu parricida et hostis patriae iudicatus est = bio je proglašen izdajicom . . .

§ 60. Dva akuzativa, lica i stvari, stoje još uz ove glagole: doceo aliquem aliquid, n. pr. pueros linguam Latinam — latinski.

certiorem aliquem facio = obavještavam koga (u pasivu: certior fio), rogo aliquem sententiam = pitam nekoga za mišljenje, flagito, posco aliquem aliquid = tražim zahtjevam nešto od nekoga.

Dionysius Epaminondam musicam docuit = poučavao je u muzici.

GENITIV.

Genitiv uz imenice stoji u ovim slučajevima:

§ 61. 1. kao *genitivus subiectivus* ili *possessivus*, koji pokazuje da nešto pripada subjektu: Domus patris, calliditas Graecorum.

§ 62. 2. *Genitivus explicativus* općem pojmu dodaje posebnu oznaku: vitium ignaviae = mana ljenost, nomen poetae = ime pjesnik, mercedem gloriae flagitare = tražiti slavu kao nagradu; spectaculum humanarum rerum = primjer ljudske nesreće.

§ 63. 3. *Genitivus obiectivus* stoji uz imenice i pridjeve, koji su postali od prelaznih glagola: cupiditas gloriae = želja za slavom, odium potentiae nobilitatis = mržnja na moć plemstva; fastidium vini = odvratnost prama vinu; cura rei publicae = briga za državu. Ovaj genitiv stoji još uz pridjeve istog značenja, a prevodi se redovno sa kakvim prijedlogom: avidus pecuniae = lakom na novac, cupidus pugnandi = željan borbe.

§ 64. 4. *Genitivus qualitatis.* Imenica u genitivu sa pridjevom, brojem ili zamjenicom kazuje kakvoću subjekta s obzirom na položaj, veličinu, doba i tome slično. *Milo magnae fortitudinis erat* = M. bijaše veoma hrabar; *vir magnae auctoritatis* = veoma ugledan čovjek; *puer novem annorum* = 9 godišnji dječak.

Napomena. 1. Mjesto genitiva qualitatis često stoji ablativ qualitatis : iuvenis miti ingenio = mladić blage ćudi, v. § 88.

2. Samo genitiv stoji uz oznake mjere, težine, broja, vrste i sl.: fossa quindecim pedum = jarak od 15 stopa, vir ordinis senatorii = čovjek senatorskog staleža, milites levis armaturae = lako oružani.

3. Tjelesne osobine kazuju se redovno ablativom: Caesar nigris oculis fuit, excelsa statura = C. bijaše crnih očiju, visoka stasa.

§ 65. Genitiv sa glagolom *esse* pokazuje osobinu, dužnost, običaj, zadaću i sl.; n. pr. imperatoris est = osobina, običaj, dužnost vojskovođe; stulti est = običaj je luđakov.

Adulescentis est maiores natu revereri = dužnost je mladića, da poštuje starije.

§ 66. *Genitivus partitivus* pokazuje cjelinu, od koje se uzima dio. Takav genitiv stoji:

1. uz komparativ, superlativ i redne brojeve; n. pr.: *nobiliores Romanorum* = ugledniji Rimljani, Socrates sapientissimus omnium erat = od svih; Iugurtha, homo omnium sceleratissimus = najveći zločinac od svih.

2. uz imena mjere i množine: multitudo, pars, vis, modius = (mjera), copia ; magna vis auri = velika množina zlata.

3. iza neutra pridjeva, koji znače broj ili mjeru : multum, parum, tantum, plus, minus. Catilinae erat satis eloquentiae, sapientiae parum = K. je imao dosta rječitosti, a malo pameti. Nihil novi = ništa novoga.

4. uz priloge mjesta: *ubi* gdje? *nusquam* nigdje: ubinam gentium sumus? gdje smo na svijetu?

Napomena. 1. Mjesto genitiva partitivnoga često se upotrebljava prijedlog e (ex) ili de: unus e (de) multis = jedan od mnogih. Themistocles de servis fidelissimum ad regem misit.

2. Često dolaze uz gen. part. neutra pridjeva u nominativu koje ćemo u srpsko-hrvatskom jeziku prevesti odgovarajućom imenicom: incerta fortunae = nestalnost sreće; occulta silvarum = šumska skrovišta; arcana domus = kućne tajne; occulta pectoris = tajne misli; multum diei (noctis) = dobar dio dana, noći i t. d.

§ 67. Genitiv stoji uz riječi gratia, causa (= zbog, radi). Sophistae ostentationis aut quaestus causa philosophantur Sofiste se bave filozofijom zbog razmetanja ili novca.

§ 68. Genitiv stoji uz ove pridjeve: conscius svjestan; gnarus, ignarus = vješt, nevješt; peritus, imperitus = iskusan, neiskusan; rudis = neuk, nevješt; patiens, impatiens = ustrpljiv, izdržljiv; memor, immemor = sjećajući se; similis = sličan; plenus, refertus = pun; par, dispar = ravan, različit.

Hanibal aestus et frigoris patiens erat. Animi natura nihil sui dispar habet.

GENITIV UZ GLAGOLE.

§ 69. Genitiv *memoriae* stoji uz glagole sjećanja: *memini, reminiscor,* sjećam se; *obliviscor* zaboravljam; *mentionem facio* spominjem. Objekat lica uz ove glagole stoji u genitivu, a objekat stvari obično u *akuzativu*; zamjenica stoji uvijek u akuzativu. O rex, memento Atheniensium! Animus meminit praeteritorum = sjeća se prošlosti. Illud oblitus sum.

§ 70. Gen. *pretii* stoji uz glagole, koji označuju cijenu ili vrijednost nečega: aestimare, facere, putare, ducere = cijeniti; esse, fieri = vrijediti, v. još § 86.

Magni, pluris, plurimi, facere = mnogo . . . cijeniti, držati,
parvi, minoris, minimi facere (ducere) = malo . . . ,, ,,
tanti, quanti, nihili = toliko, nimalo ne držati.

Iugurtha Cassii fidem non minoris quam publicam ducebat = J. je držao do K. riječi ne manje . . . Hephaestionem Alexander plurimi fecit.

§ 71. Gen. *criminis* stoji uz *verba iudicialia* = glagoli sudbenog postupka : accusare, arcessere, postulare = zvati na odgovornost, tužiti ; convincere, arguere = dokazati, okriviti ; damnare = osuditi ; (ab) solvere = riješiti.

Uz ove glagole stoji krivica, zbog koje je neko optužen, osuđen ili riješen u gen. ; naprotiv izrečena presuda sa oznakom kazne stoji *u ablativu* : Senatus Scaurum et Bestiam pecuniae captae arcessebat = zbog primljenog mita. Milo caedis accusatus est = zbog umorstva.

Aristides exilio decem annorum multatus est.

Napomena. 1. Osuditi na smrt znači : capitis ili capite damnare.

2. Mjesto genitiva često se upotrebljava prijedlog *de:* de vi = zbog nasilja; de veneficiis = zbog trovanja; postulare de repetundis = zbog iznuđivanja novca.

3. *Inter sicarios accusare* znači optužiti zbog potajnog umorstva ; *ad bestias, ad metalla damnare* = osuditi na borbu sa zvjerovima, na rad u rudniku.

§ 72. Genitiv stoji još uz ove bezlične glagole: interest, refert = stalo je do . . . Lice, komu je stalo, stoji u genitivu, a lična zamjenica u ablativu žen. roda, n. pr. magni mea interest te valere = mnogo mi je stalo da si zdrav.

DATIV.

§ 73. Dativ je padež daljnjega neupravnoga objekta i označuje osobni ili osobno zamišljeni objekat na pitanje: kome? čemu? u čiju korist? Dativ se često upotrebljava u lat. jeziku, gdje mi upotrebljavamo genit. i obratno: praefectus praetorio = zapovjednik pretorijanskog logora, ali: praefectus castrorum; in hostium manus incidere = pasti neprijateljima u ruke; ad pedes alicuius (alicui) se proicere = baciti se pred noge komu ili čije; causa belli = povod ratu.

Dativ stoji:

§ 74. 1. Iza neprelaznih glagola, koji znače: koristiti, škoditi ugađati, dopadati se: nocere, obesse, prodesse, placere, adesse studere = baviti se, oboedire = slušati. Nadalje iza glagola liječiti: medeor, tempero, parco = štedjeti, invideo = zaviditi,

obviam eo = ići u susret; confido = uzdam se; suadeo = nagovaram, nubo = udavam se; maledico = proklinjem.

Omnes homines natura libertati student. Venus nupsit Vulcano. Bonis nocet, qui malis parcit.

Napomena. *Ja sam uvjeren* kaže se: p*ersuasum mihi est, persuasum habeo.*

2. Iza pridjeva sa sličnim značenjem. Ti su pridjevi: utilis, inutilis, noxius = koristan, štetan; aptus, idoneus, iniquus = zgodan, nezgodan, nepovoljan.

Caesar castris idoneum locum delegit = za logor.

§ 75. Dativ lica i akuzativ stvari stoji iza glagola složenih sa ovim predlozima: ad, ante, con, in, ob, post, prae, sub:

adesse alicui = pomoći
addere alicui animum = osokoliti koga;
afferre alicui vim, dolorem gaudium = nanijeti komu silu, bol i sl.;
inferre alicui bellum = nanijeti rat; inferre signa in hostes = navaliti, pobiti se;
imponere alicui laborem = nametnuti;
incumbere in litteras = baviti se znanošću;
inscribere titulum = staviti natpis;
interesse alicui rei = gledati, biti prisutan;
prae-esse exercitui = zapovijedati;
ante-ponere, praeferre, anteferre = voliti;
succumbere alicui rei = podleći;
subvenire, succurrere alicui rei = doći u pomoć;
consciscere sibi mortem = počiniti samoubojstvo;

Napomena. Dvostruku konstrukciju imaju ovi glagoli: dono, circumdo = darovati, opasati: urbi muros i urbem muris; intercludo: hostibus commeatum i hostes commeatu.

Pamti: *interdicere alicui aqua et igni* — znači: protjerati iz domovine.

§ 76. Dativ *interesa* stoji uz glagole, koji pokazuju u čiju se korist nešto radi. Non scholae, sed vitae discimus = ne učimo se za . . . Roscius praedia coluit aliis, non sibi = obrađivao je za druge, ne za sebe.

Amo spadaju i neki glagoli, koji se inače slažu s akuzativom. Takvi glagoli znače:

a) sa akuzativom:	b) sa dativom:
cavere aliquem = čuvati se	cavere alicui = brinuti se za koga
cosulere aliquem = pitati savjet u koga	consulere alicui = brinuti se za koga

moderari rem publicam = upravljati
moderari irae = obuzdati bijes
temperare aliquid = ravnati
temperare alicui rei = šteditи
timere aliquem = bojati se koga
timere alicui = biti zabrinut za koga

Memmius magis dignitati quam irae consulebat = više se starao za ugled nego za ogorčenje.

§ 77. Dativ *possessoris* stoji katkada iza glagola *esse* = imati.

Cyro duo filii erant. Omnibus hoc vitium est cantoribus = svi pjevači imaju tu manu.

Napomena. Meni je ime, kaže se latinski.: Mihi nomen est sa dativom ili nominativom imena. Sall. Jug. c. 79: Duo, frates, quibus Philenis nomen erat = koji se zvahu Fileni.

§ 78. Dativ *svrhe* (d. *finalis*) stoji na pitanje čemu? u koju svrhu? sa glagolima venire (auxilio = u pomoć), mittere, donare (dono = na dar), decernere (diem colloquio = dan za sastanak), habere (plebem ludibrio = izigrati narod), usui esse bello = biti na korist rata, canere receptui = svirati na uzmak.

Virtus sola neque datur dono neque accipitur = jedina vrlina ne može se dati ni primiti na dar.

Isto se tako kaže: crimini, vitio, virtuti tribuere = upisivati u grijeh u vrlinu; testimonio, argumento esse = služiti kao.

ABLATIV.

§ 79. Ablativ je padež raznih adverbijalnih oznaka (načina, mjesta, sredstva, vremena i t. d.) On ima mnogo širu upotrebu nego ablativ u modernim jezicima. Prevodi se većinom kakvim prijedlogom.

§ 80. Pravi ablativ (Abl. *separationis*) stoji na pitanje odakle? često je uza nj predlog *de, ex,* a uz lica stoji uvijek predlog *a.*

Dolazi uz glagole: Protjerati, udaljiti, ukloniti, otići;

pellere patria = protjerati iz domovine
eicere ex civitate = izbaciti iz, isključiti iz,
movere tribu = maknuti,
de-ex-cedere = udaljiti se,
de-cedere de vita = umrijeti,
abstinere vino, iniuria = ne piti vina, uzdržati se od nepravde,
intercludere, interdicere, v. § 75. nap.

Apud Germanos quemcumque arcere tecto (= ne primiti u kuću), nefas habetur = grijeh je. Tiberius Merulam albo senatorio erasit = dao je izbrisati iz liste senatora. Alexander vix a se manus abstinuit.

Isti ablativ stoji uz glagole: osloboditi, riješiti, lišiti, oduzeti, biti bez čega i sl.: liberare, solvere; orbare, privare, exuere; vacare, carere, egere. Uz ove glagole ne stoji prijedlog. Brutus civitatem dominatu regio liberavit. Vacare culpa magnum est solacium.

Napomena. Pridjevi istog značenja slažu se sa ablativom bez predloga.

Urbs nuda praesidio = grad bez posade, iuventus libera curis = bez brige.

§ 81. Ablativ *originis* stoji uz glagole, kojima se kazuje porijeklo (nascor, orior, creor); otac, porodica i stalež, iz kojeg je neko potekao, stoji *u ablativu bez predloga,* a daleko porijeklo se kazuje predlogom *a.* Uz žensko porijeklo stoji predlog *e (ex).*

Mercurius Jove et Maia natus est. Archias natus est Antiochiae loco nobili. Belgae orti sunt a Germanis. Servius Tullius ex ancilla natus est.

§ 82. Ablativ *limitationis* (obzira) stoji na pitanje: u čemu? po čemu? obzirom na što? i t. d. Percennius procax lingua erat = brz na jeziku. Ciceroni nemo par fuit eloquentia = obzirom, što se tiče rječitosti.

Amo spadaju i neki izrazi, kojima se izriče stajalište, obzir:

genere, natione Scytha = po narodnosti Sk.,
grandior, maior, minor natu = po godinama stariji,
iudicio, testimonio = po sudu,
homo vita integerrimus = čovjek bezprekorna života.

§ 83. Ablativ *comparationis* stoji uz komparative. U srp.-hrv. jeziku stoji iza ovog ablat. riječ *od* ili *nego.*

Ex ore Nestoris melle dulcior (slađi od meda) oratio fluebat.

Napomena. Mjesto abl. compar. često stoji u lat. jeziku riječ quam (nego) sa nomin. i akuz. Romani graviores hostes non habuerunt quam Germanos.

§ 84. Instrumentalnim ablativom (ablat. *instrumenti*) se kazuje sredstvo na pitanje: čime? pomoću čega? Ako je sredstvo lice onda stoji uza nj predlog *a* ili *per* s akuzativom.

Pamti. Često Latinac zamišlja kao sredstvo ono, što mi smatramo adverbijalnom oznakom.

Curium nemo ferro potuit superare neque auro. Res magnae consilio, auctoritate sententia geruntur. Concordia parvae res crescunt. Amici officio et fide pariuntur. Caesar per exploratores certior factus est.

Napomena. Amo spadaju neki ablativi, koji se u srp.-hrv. jeziku prevode predlogom:

acie, pugna navali decernere = boriti se u pomorskoj bitci,
fuga salutem petere = tražiti spas u bijegu,

memoria tenere = sjećati se,
tecto, oppido recipere = primiti u kuću, u grad,
pedibus proficisci = pješke ići i t. d.

Ovaj ablativ stoji još uz glagole, koji znače obilovati, napuniti, opskrbiti, naučiti i sl. abundare, affluere, complere, instruere, imbuere, afficere: Antiocchia eruditissimis hominibus affluebat. Atticum pater omnibus doctrinis erudivit.

Napomena. Uz opus est = treba, stoji stvar u ablativu: aëre opus est = treba vazduha.

Instrumentalni ablat. stoji iza ovih *deponencija*: utor = služim se, *fruor* = uživam, *fungor* = vršim, obavljam; *potior* = osvajam; *vescor* = hranim se.

Scythae equorum carne et lacte vescebantur. Pausanias apparatu regio utebatur.

Napomena. 1. Glagol *potior* ide kadkada s genitivom: *rerum potiri* = dobiti prevlast. Jugurtha omnis Numidiae potiebatur

2. Glagol *utor* prevodi se često sa *imati*: Alexander Aristotele magistro usus est = imao je za učitelja.

§ 85. Ablat. *causae* označuje povod ili uzrok na pitanje: zašto? Zbog čega? Uzrok može biti:

a) unutarnji, uz koji često stoji particip perfekta pas. (adductus, permotus, captus, incensus), koji se u srp.-hrv. jeziku većinom ne prevodi;

b) koji leži u spoljašnjim okolnostima.

a) In culpa sunt qui officia deserunt mollitia animi.
Plebes novarum rerum studio incepta Catilinae probabat

b) Dido opes abdidit, ne populus nimia pecunia lasciviret.
Themistoclis consilio Graeci navibus conflixerunt.

Ablat. causae stoji još:

a) uz glagole osjećaja: gaudeo, laetor = veselim se; doleo = tugujem; glorior = hvalim se; laboro = bolujem.

Adulescentes senum praeceptis gaudent. Helvetiorum legati victoria insolenter gloriabantur.

b) uz glagole: nitor = oslanjam se; confido = uzdam se i pridjev: fretus = uzdajući se. Hostes loco et numero, nostri virtute confidunt. Fautores Jugurthae pecunia freti erant.

1. Ako je uz glagol *confido* lice, stoji uvijek u dativu.

2. Amo spadaju još *defectiva*: iussu, iniussu = na zapovjed, bez zapovjedi; impulsu, monitu = na poticaj; rogatu = na molbu.

§ 86. Ablativ *mensurae* stoji uz oznaku mjere s obzirom na vrijednost, udaljenost i sl.

Multo praestat virtus divitiis. Ursi sunt magnitudine paulo infra elephant es.

Napomena. Amo spadaju i oznake vremena: multis, paucis, tribus, annis ante. = pred mnogo ... godina.

§ 87. Ablativ *pretii* stoji uz glagole, koji znače: kupovati, prodavati, stajati, procijeniti: emo, paro, vendo, sto, consto, loco = iznajmljujem.

Jugurta Baebium magna mercede paravit = Podmitio je za veliki novac. Clodius pecunia se a iudicibus redemerat.

§ 88. Ablativom *qualitatis* ističu se duševne osobine i raspoloženja; v. § 64: bono, tristi, anxio animo esse = biti dobro, tužno raspoložen; mente turbida esse = biti smetene pameti. L. Catilina fuit magna vi animi et corporis, sed ingenio malo.

§ 89. Ablativ *modi* označuje način i stoji na pitanje: kako? čim? S njim je često u društvu predlog *cum* (sa).

Magnae saepe res non magnis copiis sunt gestae. Divitiacus Caesarem multis cum lacrimis obsecrare coepit.

Napomena. Uvijek se kaže bez prijedloga: hac mente, hoc consilio, modo, animo = s tom namjerom; isto tako: iure = s pravom; casu = slučajno; specie = pod izlikom, tobože.

§ 90. Ablat. *temporis* stoji na pitanje: kada? bez prijedloga. Antiquis temporibus = u staro doba.

Pyrrhi aetate = u P. vrijeme.
vere, aestate = u proljeće, ljeti,
noctu = po noći
vespere = u večer.

Lycurgi temporibus Homerus fuit.

Napomena. 1. Rijetko kad se javlja uz abl. temporis predlog *in* i *per*, n. pr. in hoc tempore = u to vrijeme; per idem tempus = u isto doba.

2. Na pitanje: koliko vremena? Kako dugo? stoji abl. temporis bez prijedloga:

Agamemnon vix decem annis unam urbem cepit = jedva kroz, za 10 godina.

3. O akuz. vremena v. § 54.

§ 91. Ablat. *loci* stoji uz oznaku mjesta bez prijedloga: Tota Graecia nemo sapientior fuit Socrate = U cijeloj G.

Uvijek se kaže bez prijedloga: idoneo, opportuno, iniquo, loco = na zgodnom, nezgodnom položaju; terra marique = na kopnu i moru; equo, pedibus merere = služiti u konjici, pješadiji; cedere Italia, redire Illyrico.

Reliquis oppidi partibus acerrime pugnatum est.

Predlog *a, ab* uz abl. *loci* pokazuje smjer odakle nešto dolazi: *a sinistro cornu* = sa lijevog krila; *a fronte, a tergo, a latere.*

DODATAK NAUCI O PADEŽIMA.

Određivanje mjesta, imena i gradova.

§ 92. Protivno modernim jezicima, stoje u latinskom jeziku imena gradova, manjih ostrva i poluostrva bez prijedloga i to:

na pitanje: kamo? u akuzativu,
„ pitanje: odakle? u ablativu,
„ pitanje: gdje? singularia tantum I. i II.deklin. u genitivu, a sva ostala imena u ablativu; dakle:

Romam = u Rim	Delphos = u Delfe	Charthaginem = u Kartagu
Roma = iz Rima	Delphis = iz Delfa	Carthagine = iz Kartage
Romae = u Rimu	Delphis = u Delfima	Carthagine = u Kartagi.

Dionysius tyrannus Syracusis (iz Sirakuse) expulsus Corinthi (u Korintu) pueros docebat.

Napomena. 1. Ako uz ime grada stoji apozitivna oznaka onda stoji pred njom prijedlog: *ex urbe Roma, in urbem Romam,* ex oppido Gergovia.

Poput imena gradova stoje i riječi domus kuća; rus selo, humus zemlja bez prijedloga:

domum = kući	rus = na selo	
domo = iz kuće	rure = sa sela	humo = sa zemlje
domi = kod kuće	ruri = na selu	humi = na zemlji.

Sporedi: terra marique, v. § 91.

GLAGOLSKA SINTAKSA.

Aktiv i pasiv.

§ 93. Aktivom se kazuje radnja: 1. koju subjekat sam vrši: Sophocles ad summam senectutem tragoedias scripsit; 2. koju subjekat vrši posredno kao uzrok njen *(„kauzativni aktiv"):* Bocchus Jugurthae insidias tendit = B. je dao namjestiti J. zasjedu.

Pasivom se često kazuje pored pasivne i refleksivna radnja: *moveri* = kretati se; *effundi* = izlijevati se; *angi* = mučiti se; *falli* = varati se.

Napomena. 1. Pasiv se prevodi u srp.-hrv. jeziku ponajviše aktivom dodajući *pomoćne glagole: moći, dati,* n. pr.: vix artibus honestis pudor retinetur = jedva mogu časna sredstva da održe pokornost; multi avaritia ad scelera rapiuntur = dadu se zavesti lakomošću; his lacrimis non movetur Milo = ove suze ne mogu ganuti M.; trahimur omnes studio laudis = svakoga od nas vuče želja za slavom.

2. Pasivom u 3. licu kazuje se bezlična pasivna ili refleksivna radnja, n. pr.: *concurritur* = dođe do okršaja; male pugnatum est = nesretno se vodio boj.

VREMENA.

§ 94. 1. *Prezent (tempus praesens)* izriče radnju: a) koja sada nastupa: lego, scribo = čitam, pišem; b) radnju, koja se uvijek događa: tempora mutantur; concordia parvae res crescunt.

Napomena. Praesens historicum zamjenjuje u živom pripovjedanju historijski perfekat (perfectum historicum): Memmius producto Jugurtha verba facit, facinora eius memorat, scelera in patrem fratresque ostendit.

V. napomenu br. 1. infin. historicus.

2. *Perfectum praesens* označuje prošlu radnju, čije posljedice traju u sadašnjosti: Fuimus Troes = nema nas više Tr.; constiti = zaustavio sam se, stojim.

3. *Futurum* I. označuje prostu buduću radnju: scribam = pisaću.

4. *Imperfectum* označuje prošlu trajnu radnju: Atticus mendacium neque dicebat neque pati poterat = niti govoraše niti mogaše podnijeti laž.

Napomena 1. Često mjesto imperfekta stoji *infinitivus historicus* u živahnom pripovijedanju: Jugurtha pleraque tempora in venando agere = Jugurta je provodio u lovu.

2. *Imperfectum de conatu* kazuje pokušaj neke radnje: fautores Jugurthae atrocitatem facti leniebant = kušahu da ublaže grozan čin; Rufus antiquam duramque militiam revocabat = nastojao je da obnovi.

5. *Perfectum historicum* kazuje prošlu gotovu radnju bez obzira na njeno trajanje. Saepe de avaritia ac luxuria civium questus sum = često sam se potužio na . . . Maiores nostri arma ab Sammitibus, pleraque ab Tuscis sumpserunt.

6. *Plusquamperfectum* kazuje radnju, koja se dogodila prije druge prošle radnje: Torquatus filium suum, quod is contra imperium cum hoste pugnaverat, necari iussit = dade ubiti, jer se bijaše pobio.

7. *Futurum II. (exactum)* upotrebljava se kao i u srp.-hrv. jeziku: Non bene facies, si amicos a virtute avocaveris = ako budeš odvraćao.

Napomena. 2, Vremena pod brojevima 1, 2 i 3 su glavna, a ostala su historička ili sporedna vremena.

NAČINI GLAGOLSKI.

§ 95. *Indikativom* se izriče činjenica koja je istinita ili se kao takva zamišlja. Negacija je *non, neque.* Maiores nostri armis rem publicam ex parva magnam non fecerunt = nisu je oružjem napravili velikom.

Napomena. Često ćemo indikativ prevesti kondicionalom ili kakvim pomoćnim glagolom: non ex omni ligno fit Mercurius = ne da se napraviti M. Consulares Catonis virtutem animi ad caelum ferunt = stanu kovati u zvijezde. Longum est enarrare = dugo bi bilo nabrojati.

§ 96. *Konjunktiv* pokazuje radnju, koja se zamišlja kao moguća, eventualna ili se njim izriče želja, mišljenje i sl. Negacija *non, neque.*

Konjunktiv u glavnim rečenicama stoji u ovim slučajevima: 1. kao *coniunctivus optativus* u rečenicama za želju. Negacija: *non, neve* = ne, i da ne. Konjunktivom prezenta i perfekta kazuje se želja, koja se može ispuniti, a konjunktivom imperfekta i pluskvamperfekta želja, koja se ne može ispuniti. Uz ovaj konjunktiv često stoji riječca : *utinam* = kamo sreće, dao Bog! Stet haec praeclara urbs! = neka živi! Utinam falsus vates sim = dao Bog da sam loš prorok. Utinam ne vere scripsissem! = kamo sreće da nisam pisao istinu!

U zapovjednim rečenicama stoji *coniunctivus hortativus:* negacija *ne, neve.* Pericula ne timeamus neve fugiamus.

U dopusnim rečenicama dolazi *Coniunctivus concessivus:* negacija : *ne.* Omnia possideat, non possidet aëra Minos. Oderint dum metuant = Makar me mrzili.

Coniunctivus dubitativus ili *deliberativus* kazuje sumnju, neizvjesnost, negacija: *non.* Quid agam? aut quo accedam? = (ne znam) šta da radim i kamo da idem. Archiam non diligam? = zar da ja ne smijem voliti A.?

Coniunctivus potentialis izriče mogućnost ili ublaženu tvrdnju. Negacija: *non.* Hic quaerat quispiam = ovdje bi mogao neko da upita.

IMPERATIV, ZAPOVJEST, ZABRANA.

§ 97. Zapovjest se kazuje redovno imperativom. Kod lica koja nemaju imperativa, dolazi konjunktiv adhortativni.

Nosce te ipsum! Sit apud vos sanctum hoc poetae nomen = ime pjesnik neka vam bude sveto.

§ 98. Zabrana se kazuje za 2. lice sing. i plur.: a) konjunktivom perfekta sa : *ne* (neve): Ne credideris omnibus omnia = ne vjeruj sve svakome. Ne biberitis calidi aquam frigidam! b) Imperativom glagola, nolo: noli, nolite.

Noli turbare circulos meos! Nolite putare, Quirites!

UDEŠAVANJE VREMENA U ZAVISNIM REČENICAMA.

Consecutio temporum.

§ 99. Pravila za *consecutio temporum* vrijede za iznutra zavisne rečenice, t. j. takve, koje sadrže mišljenje subjekta glavne rečenice. Takve su sve zavisne rečenice sa konjunktivom (namjerne, relativne, zavisne, upitne i druge rečenice osim posljedičnih sa: *ut, qui* i *quin.)* U takvim rečenicama mora se strogo paziti na zavisnost zavisne rečenice od glavne.

§ 100. 1. Glavno pravilo za iznutra zavisne rečenice: *glavnom vremenu* (v. § 94 napomena) u *glavnoj rečenici odgovara konjunktiv glavnoga vremena* u *zavisnoj čečenici.*

b) *sporednom vremenu u glavnoj rečenici odgovara konjunktiv sporednog vremena u zavisnoj rečenici.*

To pravilo u pojedinostima glasi ovako:

§ 101. 1. Iza glavnog vremena u glavnoj rečenici dolazi:

a) *konjunktiv prezenta,* ako se radnja zavisne rečenice zbiva istodobno sa radnjom glavne;

b) *konjunktiv perfekta,* ako se radnja sporedne rečenice dogodila prije radnje u glavnoj rečenici;

c) *konjunktiv prezenta perifrastične konjugacije* (-urus sim) (v. § 43), ako se radnja sporedne rečenice događa poslije glavne.

Primjeri: a) *Incertum est,* quid quaeque nox aut dies *portet.* Bellum *paratur,* ut in pace *vivamus.* b) Non *constat,* quis Romam *condiderit.* c) *Nescimus* quid cras *facturi simus.*

Nescimus, quid hodie *faciatis,*
,, ,, heri *feceritis,*
,, ,, cras *facturi sitis.*

§ 102. 2. Iza sporednog vremena (historičkog) u glavnoj rečenici dolazi: a) *konjunktiv imperfekta* u zavisnoj rečenici za istodobnu radnju; b) *konjunktiv pluskvamperfekta* za radnju, koja se dogodila prije radnje u glavnoj; c) *konjunktiv imperfekta perifrastične konjugacije* (-urus essem) za radnju, koja se zbiva iza radnje u glavnoj rečenici.

Primjeri: a) Socrates *accusatus est, quod corrumperet iuventutem.* Leon *quaesivit* ex Pythagora, quinam *essent* philosophi et quid inter eos et reliquos *interesset.* Croesus ex Solone *quaesivit,* quem felicissimum *existimaret.* b) *Accusabatur* Cremutius, quod

C. Cassium Romanorum ultimum *dixisset* = što je nazvao K. zadnjim Rimljaninom. c) *Expectabat* dux, quid hostes *facturi essent.*

§ 103. Ako je u glavnoj rečenici: U zavisnoj rečenici stoji:

	a) za istodobnu radnju:	b) za prošlu radnju:	c) za buduću radnju:
1. glavno vrijeme	1. konj. prezenta	1. konj. perf.	1. konj. prez. perifrast. konj.
2. sporedno vrijeme	2. konj. imperf.	2. konj. pluskv.	2. konj. imperf. perifrast konj.

§ 104. Latinska konjugacija nema konjunktiva futura aktivnoga i naknađuje ga : 1. konjunktivom drugih vremena, ili 2 opisivanjem t. j. oblicima perifrast. konjugacije aktivne u konjunktivu, i to : *a)* ako u glavnoj rečenici nije izražen pojam. budućnosti, naknađuje se perifrastičnom konjugacijom po pravilima za consecutio temporum.

Primjeri:

I. 1. Pollicetur Caesar, si obsides Helvetii dent (mj. fut. I.), sese cum iis pacem facturum esse.

2. Pollicetur Caesar, si obsides Helvetii dederint (mj. fut. II.), sese cum iis pacem facturum esse.

II. 1. Pollicitus est Caesar, si obsides Helvetii darent (mj. fut. II.), sese cum iis pacem facturum esse;

2. Pollicitus est Caesar, si obsides Helvetii dedissent (mj. fut. II.), sese cum iis pacem facturum esse.

Napomena. Konjunktiv, prezenta, perfekta, futura i pluskvamperfekta mogu se upotrijebiti mjesto futura I. i II., ako i nije budućnost izražena u glav. rečenici, ali se u sporednoj onda dodaje n. pr. *brevi, mox,* što pokazuje budućnost: Non dubito, quin brevi hanc rem conficias; non dubitabam quin brevi hanc rem conficeres.

§ 105. Nezavisne posljedične rečenice ne ravnaju se po konsekuciji temporum. Stoga stoji u njima iza sporednog vremena konjunktiv prezenta ili perfekta, ako se posljedica zbiva u sadašnjosti, jer je izjava u glavnoj rečenici izrečena sa stanovišta sadašnjosti: Ita vixi, ut non frustra me natum esse existimem (mjesto existimarem).

GLAGOLSKA IMENA. NOMINA VERBALIA.

Infinitiv.

§ 106. Infinitiv je po svom značenju glagolska imenica u nominativu. Ostali njegovi padeži naknađuju se gerundom. Nom. *arare,* Gen. *arandi,* Dat. *arando* i t. d. Infinitiva su tri: 1. prezenta: *venire;* 2. perfekta: *venisse;* 3. futura I. *venturum esse.* Infinitiv zadržava isti padež koji i *verbum finitum;* Moderari irae, vincere hostes.

Napomena. Glagoli, koji nemaju infinitiva futura aktivnoga, naknađuju ga sa *fore, ut* (futurum esse): spero, fore, ut id nobis contingat = nadam se, da će nam to poći za rukom.

§ 107. Infinitiv može biti u rečenici: *a)* subjekat: errare humanum est; *b)* objekat uz glagole s nepotpunim smislom: Caesar maturavit ex urpe proficisci (= iter ex urbe maturavit.)

Predikatno ime uz infinitiv stoji: *a)* u akuzativu, ako je infinitiv subjekat u rečenici: Contentum esse suis rebus, maximae sunt divitiae. Consulem fieri = postati konsulom; *b)* u nominativu, ako je infinitiv u rečenici objekat: Caesar in municipio primus esse malebat, quam Romae ultimus.

Napomena. Iza infinitiva pasivnoga upotrebljava se često mjesto: *coepi (desii)* = počeo sam, prestao sam oblik *coeptus sum (desitus sum);* Res in senatu agitari coepta est (mjesto: coepit) = počelo se raspravljati o predmetu.

AKUZATIV S INFINITIVOM.

§ 108. Kad prosta iskazna (deklarativna) rečenica postane zavisna od glagola kojima se izriče tvrdnja, uvjerenje, volja, osjećanje ili od sličnih bezličnih izraza, njen subjekat i sve što se na nj odnosi dođe u *akuzativ,* a *određeni glagolski* oblik u *infinitiv* (prezenta, perfekta i futura).

N. pr.: Sol splendet; ako ova rečenica postane zavisna od glagola tvrdnje, njen će subjekat doći u akuzativ, a verbum finitum u infinitiv: Video *solem splendere* = Video splendorem solis. (Accusativus cum infinitivo). U srp.-hrv. jeziku stoji iza glagola tvrdnje veznik: *da,* akuzativ i što se s njim slaže prevede se nominativom, a infinitiv određenim glagolskim oblikom dotičnog vremena. Cijela se konstrukcija smatra jednom cjelinom i zato se u lat. jeziku ne rastavlja zarezom. Ova se konstrukcija, koja je veoma česta u lat. jeziku, ne smije prevesti na drugi način nego što je sad rečeno.

Napomena. Infinitiv futura akt. opisuje se perifrastičnom konj. na *-urum esse;* spero te venturum esse = nadam se da ćeš doći, v. § 43.

Akuzativ s inf. stoji:

§ 109. 1. Iza glagola, kojima se nešto tvrdi, poriče, javlja, dokazuje i sl.: dico, affirmo, trado, nego (= kažem da ne), narro, nuntio, demonstro, doceo, censeo, certiorem facio i t. d. *(„verba*

dicendi,") na pr.: Hicetas Syracosius caelum, solem, lunam, stellas . . . stare censet, neque praeter terram rem ullam moveri (= H. drži da . . . stoje i da se ništa osim . . . ne kreće.) Callimachus ait multo saepius lacrimavisse Priamum quam Troilum. Caesar negat se posse ulli iter per provinciam dare (= reče, da on = C.ne može . . .) Ex philosophis gravissimi confitentur multa se ignorare (= da oni = fil . . . ne znaju). Milites se potius morituros iuraverunt, quam arma traditurus (= da će prije umrijeti, nego . . .);

2. s glagolima, koji znače uvjerenje, mišljenje, opažanje: sentio, video, animadverto, audio, scio, accipio (= čujem), intellego, spero i t. d. (*„verba sentiendi"*).

Primjeri: Scimus Aegyptios per figuras animalium sensus mentis effinxisse (= da su pomoću . . . izražavali misli.) Sentit animus se sua vi, non aliena moveri. Caesar vidit suos multitudine premi (aktivno! da ih potiskuje nadmoć.) Postremo hoc in animum tuum demitte (= zapamti) nunquam populum Romanum beneficiis victum esse;

§ 110. 3. uz glagole osjećaja: gaudeo, laetor, (ad-)miror, lugeo, doleo, queror, aegre ili graviter fero i t. d. (*„verba affectuum"*); na pr.: Milo Crotoniates lugebat lacertos suos senio debilitatos esse. Queruntur Epicurei me (= da ja) studiose dicere contra Epicurum. Gaudeo te salvum ex pugna venisse (= da, što si došao);

§ 111. 4. iza glagola volje: volo, nolo, malo, cupio, decerno, statuo; studeo i t. d. (*„verba voluntatis"*). na pr.: Graeci corpora iuvenum firmari labore voluerunt. Timoleon maluit se diligi quam metui (= volio je, da ga . . .);

§ 112. 5. sa aktivnim oblicima glagola: iubeo = zapovjedam; veto = zabranjujem; sino i patior = dozvoljavam. Ako se iza ovih glagola ne navađa lice, kojemu se nešto zapovijeda ili zabranjuje, glagol stoji u *infinitivu pasiva:* na pr.: Diogenes Cynicus proici se iussit inhumatum. Caesar iubet legiones paulum promoveri. Ali: Caesar iussit milites (= zapovjedi vojnicima) fossam transire. Marius, cum secaretur (= kad su ga rezali) vetuit se alligari (= nije dao da ga . . .);

§ 113. 6. iza *bezličnih glagola i izraza,* kojima se izriče: tvrdnja, mišljenje i sl.: apparet, constat = poznato je; licet = može se, slobodno je; placet = sviđa se; oportet, opus est, necesse est = treba; fugit me = ne znam; aequum, iustum est = pravo je; manifestum est = očevidno je; pulchrum, turpe est = lijepo je; ružno je; fas est, nefas est = smije se, grijeh je; fama est = čuje se i t. d.; na pr.: Amicitiam amicis ornamento et praesidio (= na ures i zaštitu) esse oportet. Quem fugit (ko ne zna?) Dionysium tyrannum Neronis simillimum fuisse? Facinus est vinciri

civem Romanum. Constat ad salutem civium inventas esse leges. Mos erat Aegyptiorum condire corpora mortuorum.

DODATAK AKUZATIVU S INFINITIVOM.

§ 114. 1. Zamjenica se u konstrukciji akuzativa s infinitivom ne smije ispustiti, jer bi pojam u tom slučaju bio nejasan. A ko u rečenici: „Cupio me esse clementem" = želim da budem blag, izostavimo zamjenicu me, nije jasno, o komu se govori.

2. Kad je u rečenici subjekat u 3. licu, uzima se povratna zamjenica *sui, sibi, se i suus, sua, suum,* ako se odnosi na subjekat: Caesar putat milites suos fortes esse (= Cezarovi vojnici). Ako se zamjenica ne odnosi na subjekat, tad se uzima zamjenica is, ea, id: Caesar putat milites eius fortes esse (= nekoga drugoga). Za 1. i 2. lice stoje lične zamjenice, koje se ne smiju izostaviti: Nunquam me vitae nimium cupidum fuisse conscius mihi sum = svjestan sam, da nikad nisam . . .

3. Da se izbjegne nejasnoća u slučaju, da uz akuzativ s infin. dođe i objekat u akuzativu, treba lat. aktivnu rečenicu pretvoriti u pasivnu. U rečenici: Camillum Brennum vicisse satis constat ne razabire se jasno, ko je koga pobijedio i s toga treba tu rečenicu pretvoriti u pasivnu: Brennum a Camillo victum esse satis constat.

NOMINATIV SA INFINITIVOM.

§ 115. Neki glagoli, uz koje u aktivu stoji akuz. sa inf., imaju u pasivu ličnu konstrukciju, t. j. subjekat zavisne rečenice postane subjektom glavne rečenice. U istom padežu stoje i svi predikatni ili apozitivni dodaci, koji se na subjekat odnose. Glagol se glavne rečenice slaže sa subjektom u broju i rodu, a glagol sporedne rečenice stoji u infinitivu.

I. Akuzativ s inf.: Dicunt Homerum caecum fuisse.

II. Nominativ s inf.: *Dicitur Homerus caecus* fuisse. = za H., o H. se veli, da je bio slijep; govori se, da je H. bio slijep.

Nominativ s inf. stoji:

§ 116. 1. uz glagole: videor = čini se, da ja, ja sam (u svim licima i vremenima); iubeor = meni se zapovijeda; vetor = meni se zabranjuje; sinor = meni se dopušta; na pr.:

Heracleotes Dionysius flagitiose descivisse videtur a Stoicis propter oculorum dolorem (= čini se, da se iznevjerio, iznevjerio se je . . .) Legati Jugurthae decedere Italia iussi sunt (= bilo im je naređeno.) Histriones domus senatorum ingredi vetabantur

(= glumcima je bilo zabranjeno . . .) Fortunatus sibi Damocles esse videbatur ;

2. uz *dicor* = govori se, da ja; o meni se govori, da . . . *putor* = drži se za me, da; *existimor,* smatra se da ja . . . u svima licima prostih vremena: Diocletianus imperator filius scribae fuisse dicitur. Disciplina Druidum in Britannia reperta esse existimatur.

3. *uz fertur, feruntur, traditur, traduntur* samo u 3. licu sing. i plur. (priča se, da . . .): Xantippe, pocratis uxor, morosa admodum fuisse fertur. Lycurgi temporibus Homerus fuisse traditur.

4. uz mnoge ostale pasivne glagole, kao: narror, credor, nuntior, iudicor, audior, reperior i t. d. = za me se priča, drži, javlja i t. d.

Minerva ex capite Jovis nata esse narratur. Caesar a Gergovia discessisse audiebatur.

PARTICIP.

§ 117. Particip je po svom značenju glagolski pridjev; i on se — kao i pridjev — naslanja na imenicu, s kojom se slaže rodu, broju i padežu. Particip zadržava padež svoga glagola u određenom obliku: Homo oration*em* habe*ns* = čovjek, koji drži govor.

Aktivni glagoli imaju:

§ 118. 1. *particip prezenta i futura aktivnoga: laudans* = onaj, koji hvali, *laudaturus* = onaj, koji namjerava hvaliti; particip perf. pasiv. *laudatus* = pohvaljen.

Deponentia imaju sva tri participa, ali particip perf. pas. ima aktivno značenje: Caesar suos cohortatus = C. osokolivši svoje. Part. futura akt. znači namjeru: Si nihil acturi sumus = ako ne namjeravamo ništa da radimo. V. § 43. Part. perf. akt. nadomješćuje se većinom ablat. apsolutnim: pokorivši Galiju vrati se C. u Rim: Caesar Gallia pacata Romam rediit. V. § 120.

§ 119. Particip ponajviše skraćuje zavisnu *relativnu, vremensku* i dr. rečenice i takovu njegovu upotrebu zovemo participijalnom konstrukcijom.

Viros bene de republica meritos Graeci corona donabant = ljude, koji su zaslužni . . . Leonidas pro patria fortissime pugnans occiditur (= dok se borio.) Scipio Carthaginem captam delevit = osvoji i razori K. Ante coeptam seditionem = prije početka pobune ; mutatus princeps = promjena na prijestolju ; Sicilia Sardiniaque amissa = gubitak S. i S.

§ 120. *Ablativus absolutus* (samostalni, nezavisni ablativ) je konstrukcija, u kojoj uz *subjekat u ablativu stoji jedan particip u istom padežu,* a oboje zajedno označuju adverbijalnu oznaku rečenice.

§ 121. *Ablativ apsolutni* može zamijeniti: 1. *zavisnu vremensku,* 2. *uzročnu,* 3. *dopusnu* i 4. *pogodbenu rečenicu* i to, *ako nije isti subjekat u glavnoj i u spored. rečenici.* Vremenski i ostali veznici u zav. reč. ispadnu, njen subjekat dođe *u ablativ,* a tako i *particip*: Graeci *Troia expugnata* in patriam redierunt = kad su, osvojivši T. Fabula peracta actores de scaena abeunt = odigravši komad. Duobus litigantibus tertius gaudet = dok se, ako se svađaju. Roma deliberante Saguntum periit.

Napomena. Lat. jezik voli pasivni izraz, dok je upotreba pasiva u srp.-hrv. jeziku rijetka; zato ćemo uopće lat. pasiv prevesti gdjegod je moguće aktivom; n. pr.: Producto Jugurtha Memmius verba facit = davši izvesti J. M. je stao govoriti . . .

Primjeri za vremenske rečenice: Archilochus fuit regnante Romulo = kad je vladao R. Cleombrotus lecto Platonis libro in mare se abiecit = kad je pročitao, pročitavši.

Primjeri za uzročne rečenice: Stellas interdiu non videmus solis luce obstante = jer smeta sunčano svijetlo.

Primj. za dopusne rečenice: Fortunis amissis amicos non amisisti = i ako si izgubio imanje.

Primj. za pogodbene rečenice: Causa morbi inventa medicus facile morbo medetur = ako pronađu uzrok. Reluctante natura (= ako se priroda protivi) irritus labor est.

Ablativ apsol. stoji još:

§ 122. 1. uz neka imena, koja znače lica, s obzirom na njihovu čast i položaj; n. pr.: Cicerone consule = za konsulata C., kad je bio konsulom; Themistocle auctore = na savjet T. ; Mario duce = pod vodstvom M.;

2. uz neke pridjeve: n. pr. Hannibale vivo = za života H.; patre invito = protiv volje očeve; rebus secundis = u sreći; caelo sereno = za vedra neba.

SUPIN.

§ 123. Supin je glagol. imenica sa dva padeža, akuzativom na *-um* i ablativom na *-u.*

1. Supin na *-um* stoji ispred glagola kretanja i označuje namjeru ili svrhu. Prevodi se namjernom rečenicom sa: *da.* Aspar ab Jugurtha praemissus erat subdole speculatum Bocchi consilia = da lukavo uhađa namjere B. Graeci Olympiam undique confluebant ludos spectatum = da gledaju igre.

2. Supin na *-u* stoji obično uz pridjeve: facilis, difficilis, mirabilis, turpis, incredibilis, i sl. i prevodi se *sa infinitivom.* Difficile est dictu = teško je reći.

GERUND I GERUNDIV.

§ 124. Gerund je glagolska imenica sa aktivnim značenjem i naknađuje zavisne padeže infinitiva.

Nom. scribere = pisati, pismo
Gen. scribendi = pisanja, pisma
Dat. scribendo = pisanju, pismu
Akuz. ad scribendum = za pisanje, pismo
Ablat. scribendo = pisanjem, pismom.

§ 125. Gerund zadržava padež glagola u određenom obliku, a prevodi se u srp.-hrv. jeziku obično imenicom ili participom prezenta aktivnoga. Efferor studio patres vestros videndi = živo želim da vidim vaše oceve. Ars navigandi = vještina plovidbe. Navigando = ploveći.

Gerund stoji:

§ 126. 1. *u genitivu* a) uz imenice i pridjeve, uz koje inače stoji genitiv. Spes vincendi = nada u pobjedu; cupidus pugnandi = željan borbe; b) iza riječi causa, gratia = zbog, n. pr.: legati in castra venerunt sui purgandi causa = da se opravdaju;

2. *u akuzativu* uz prijedloge *ad, inter;* ad bene vivendum = za dobar život.

3. *u ablativu* bez prijedloga kao ablat. instrumenti. Errando discimus = čineći pogreške učimo se. Fama vires acquirit eundo = putujući, putem.

§ 127. Gerundiv je glagolski pridjev pasivnog značenja (participium necessitatis) i znači radnju, koja se mora raditi.

Libri legendi = knjige, koje se moraju čitati ; leges observandae = zakoni, kojih se treba pridržavati.

§ 128. Kad gerund ima uza se objekat u akuzativu, tad se pretvori u gerundiv, t. j. *objekat se stavi u padež gerunda, a gerund postane gerundiv,* koji se sa objektom poput pridjeva u svemu slaže. N. pr.: Ad liberandam patriam (mj. ad liberandum p.) Patriae liberandae causa (mj. patriam liberandi causa.

§ 129. 1. Gerundiv stoji a) *u genitivu* uz imenice i pridjeve uz koje inače stoji genitiv : Spes patrandi belli (mj. bellum.)

2. *u dativu* uz glagole i imenice, koje sadrže svrhu : Aetas bello gerendo matura. Decemviri legibus scribendis. Tres viri agris dividendis.

3. *u ablativu* s prijedlogom i bez prijedloga : Multi in equis parandis (= kod nabavke konja) maximam adhibent curam.

4. Naročito često stoji u *akuzativu* uz glagole svrhe : *do, trado, permitto, relinquo, accipio;* Alexander Magnus Achillem sibi imitandum proposuerat = uzeo je sebi uzor, da se u njega ugleda. Clodius provincias vexandas consulibus permisit = da ih pljačkaju.

Napomena. U pasivu pretvara se akuzativ u nominativ: urbs militibus diripienda permittitur.

NEUPRAVNI (POSREDNI) GOVOR.

Oratio obliqua.

§ 130. Tuđe se riječi ili misli mogu navesti na dva načina: 1. *bez ikakve promjene* t. j. onako, kako su rečene; to je *upravni govor (Oratio recta).* Solon dicebat: „Nemo ante mortem beatus est".

2. *U promijenjenom obliku,* t. j. da se naprave zavisnim od nekoga glagola *dicendi* ili *sličnog izraza;* to je neupravni govor *(Oratio obliqua) :* Solon dicebat neminem ante mortem beatum esse.

Pravila za neupravni govor:

§ 131. 1. *Sve izrične rečenice stoje u akuzativu s infinitivom;* Socrates dicebat solos sapientes divites esse.

2. *Sve ostale rečenice koje sadrže sumnju, zapovjed, zabranu* i sl. *stoje u konjunktivu* ; negacija je *ne, neve.* Vremena se udešavaju po pravilima *consecutio temporum,* v. §. 99.

3. U neupravnom govoru uzima se povratna zamjenica *sui, sibi, se, suus,* kad se odnosi na subjekat u 3. licu. Ako se zamjenica ne odnosi na subjekat, već na koje drugo lice, onda se uzima zamjenica *ille, is.* Zamjenica *ipse* stoji, kad se ističe opreka između lica koje govori i stranke, kojoj se govori, N. pr.:

I. Oratio obliqua:	II. Oratio recta:
Ariovistus ad postulata Caesaris pauca respondit: Transisse *se* Rhenum non sua sponte, sed rogatum a Gallis . . ., non *sese* Gallis, sed Gallos *sibi* bellum intulisse: omnes Galliae civitates ad *se* oppugnandum venisse; eas omnes copias a *se* uno proelio pulsas ac superatas esse.	Ariovistus ad post. Caes. p. respondit: *Ego* Rhenum transii non *mea* sponte, sed rogatus a Gallis; non *ego* Gallis, sed Galli *mihi* bellum intulerunt; omnes Galliae civitates ad *me* oppugnandum venerunt; eae omnes copiae a *me* uno proelio pulsae ac superatae sunt.
II. Iugurtha legatis Romanorum respondit: *Sibi* neque maius quicquam neque carius auctoritate Senati esse; ab adolescentia ita *se* enisum (esse), uti ab optimo quoque proba-	II. Iugurtha leg. Rom. respondit: *Mihi* neque maius quicquam neque carius auctoritate Senati est; ab adolescentia ita enisus *sum,* uti ab optimo quoque probarer. . . Adherbal vitae meae

retur . . . Adherbalem dolis vitae *suae* insidiatum (esse); quod ubi comperisset, sceleri eius obviam isse. (Sall. Jug. XXII.)

dolis insidiatus est; quod ubi comperi, sceleri eius obviam ii.

III. Ariovistus Caesari dixit: Quid *sibi* vellet? Cur (=Caesar) in *suas* possessiones veniret?
Caes. B. Gall. I. 44.

III. Ariovistus Caes. dixit: Quid *tibi* vis? Cur in *meas* possessiones venis?

Prevod : Ariovist je na zahtjeve Cezarove ukratko odgovorio: Da je on prešao Rajnu ne svojevoljno, već na molbu i zahtjev Gala; da nije on Galima, već Gali njemu nanijeli rat; da su sve države galske došle da ga napadnu; da su sve te čete u jednom boju bile pobijeđene i proćerane (Caes. B. G. I. 44).

NAČINI U ZAVISNIM REČENICAMA.

§ 132. Konjunktiv u zavisnim rečenicama ima isti smisao, kao konjunktiv u glavnim rečenicama, ili je iznutra zavisan, t. j. on zastupa misao subjekta glavne rečenice, ne piščevu. Ovakve rečenice imaju uvijek povratnu zamjenicu *sui, sibi, se* i *suus, sua, suum*, kad se zamjenica 3. lica odnosi na subjekat glavne rečenice.

1. Decima legio Caesari gratias egit, quod *de se* optimum iudicium fecisset = to je misao subjekta glavne rečenice (vojnika). 2. Decima legio Caesari gratias egit, quod de *ea* optimum iudicium fecerat = to je misao piščeva, zato *ea* i *indikativ*. U konjunktivu stoje sve zavisne rečenice u neupravnom govoru, v. § 131, 2.

Napomena. U indikativu stoje sve zavisne rečenice, kad pisac dodaje nešto *kao svoju misao* ili *napomenu*: Apud Suebos silvam esse . . ., quae appellatur Bacenis = to je dodatak pisca Cezara.

NAMJERNE REČENICE.

§ 133. Iza glagola u glavnoj rečenici, koji znače namjeru ili svrhu, stoji u zavisnoj rečenici konjunktiv sa veznikom *ut (ut finale)*: negacija: *ne*, produžena negacija: *neve* ili *neu*. Vremena se udešavaju po pravilima za consecutio temporum. U ovim rečenicama dolazi samo *konjunktiv prezenta ili imperfekta*.

Plato Aegyptum peragravit, ut a sacerdodibus barbaris numeros et caelestia acciperet. Sulla malo poetae praemium tribui iussit, sed ea condicione, ne quid postea scriberet.

§ 134, Budući da u latinskom jeziku ne smiju da stoje dvije negacije u jednoj rečenici, to se izrazi: *da nitko, da ništa, da nikada* prevode sa : *ne quis, ne quid, ne unquam, ne quando*. Videant consules ne quid res publica detrimenti capiat.

U relativnim namjernim rečenicama mjesto: *ut is, ut ii, ut eum* i t. d. stoji uvijek relativna zamjenica *qui* s konjunktivom u svim padežima sing. i plur. Isto tako mjesto : *ut ibi, ut inde* stoji uvijek : *ubi, unde*.

Dareus ad civitates Graecas legatos misit, qui (= ut ii) terram et aquam postularent. Missi sunt delecti cum Leonida, qui Thermopylas occuparent. Dareus pontem fecit, quo (= ut eo) copias traduceret.

Napomena. Ispred komparativa mjesto *ut eo* = da tim, stoji uvijek *quo*, koji se u srp.-hrvatskom jeziku prevede sa : *da što* . . . Solon, quo (= ut eo) plus rei publicae prodesset, insaniam simulavit = da može što više koristiti državi.

REČENICE sa : Ne, ut i quominus.

§ 135. *Ne* = da ne stoji *s konjunktivom* iza glagola, koji znače: bojati se, biti zabrinut i sl.: *timeo, vereor, anxius sum, metuo*.

Veznik *ne* se upotrebljava kad se subjekat u glavnoj rečenici boji, da će se nešto dogoditi, a želi da se ne dogodi; negacija *ne non*. Pavor ceperat milites, ne mortiferum vulnus Scipionis esset.

§ 136. *Ut* stoji kad se subjekat u glavnoj rečenici boji, da se nešto neće dogoditi, a želi da se dogodi: Valde metuebam, ut ex morbo convalesceres.

Mjesto *ut* može stajati *ne non* : Labienus veritus est, ne hostium impetum sustinere non posset.

§ 137. *Quominus* katkada i *ne* = da ne stoje iza glagola, koji znače smetati, nedati, priječiti, protiviti se i sl.: Impedio, obsto, officio, adversor. Senectus non impedit, quominus rei publicae consulamus = ne smeta nam, da se ne . . .

POSLJEDIČNE REČENICE.

§ 138. Posljedične se rečenice poznaju po vezniku *ut (ut consecutivum)*, negacija: *ut non* i *quin* = da ne s konjunktivom.

Ut consecutivum stoji iza izraza: a) *talis, tantus, eius modi, is* = tolik, takav; *ita, tam, adeo, tantopere* = tako, toliko i sl.

Umidius ita sordidus erat, ut nunquam se *melius* servo vestiret. Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit.

b) Iza bezličnih glagola i izraza: *fit, evenit, accidit, mos, consuetudo, lex est, ut: restat, reliquum est, ut* . . . Factum est,

ut hostes statim terga verterent. Saepe evenit, ut optimi cives Athenis expellerentur.

§ 139. *Quin* = da ne stoji uvijek s konjunktivom u zavisnoj rečenici mjesto : a) *qui non, quod non, ut non.*

Nunquam tam male est Siculis, quin (= ut non) aliquid facete dicant. Nihil est, quin intereat.

b) Mjesto: *da ne* iza negativnih izraza, koji znače sumnju, neodlučnost i sl.:

Non dubito, non est dubium, quin = nema sumnje, da...
vix, aegre abstineo, quin = jedva se mogu uzdržati, da...
nihil praetermitto, quin = ništa ne propuštam, da...
fieri non potest, quin = ne može biti, da...
paulum abest, quin = malo fali, da ne...

Non dubitari debet quin fuerint ante Homerum poetae = ne smije se sumnjati, da i prije Homera nije bilo pjesnika. Hortensius nullum intermisit diem, quin aliquid meditaretur = a da ne razmišlja o nečemu.

VEZNICI U UZROČNIM REČENICAMA.

§ 140. U uzročnim rečenicama stoje slijedeći veznici:

1. *Quod* s indikativom = jer, budući da, kad izražava istiniti događaj.

Fecisti pergratum, quod librum misisti = što si mi poslao knjigu. Hoc unum in Alexandro vitupero, quod fuit iracundus = što je (zaista) bio srdit. In hoc sumus sapientes, quod naturam sequimur.

2. *Quod* s konjunktivom stoji *kad pisac navodi tuđe mišljenje ili uvjerenje.* Socrates accusatus est, quod corrumperet iuventutem = Sokrata su tužili, što (tobož) kvari mladež.

Noctu ambulabat Themistocles, quod somnum capere non posset.

3. *Quia, quoniam* = jer, pošto s indikativom, jer navađa istiniti događaj. Vos, Quirites, quoniam nox est, in vestra tecta recedite.

4. *Cum causale* = budući da, jer, stoji uvijek *s konjunktivom.* Dionysius, cum in communibus suggestis consistere non auderet, contionari ex turri alta solebat.

Napomena. *Quippe* = jer, obično uvijek stoji sa *qui* i *cum* i bolje ističe navod u glavnoj rečenici.

VREMENSKE (TEMPORALNE) REČENICE.

§ 141. U vremenskim rečenicama dolaze ovi veznici:

1. *Postquam, posteaquam* = pošto, poslije nego; *ut, ubi,*

ubi primum, simulatque = čim, kad, uvijek s *indikativom perfekta*; *dum, donec* = *dok, quoad* = sve dok i *quamdiu* s indikativom.

Postquam libera res publica constituta est, Romae multa certamina inter plebem et patricios fuerunt. Lacedaemoniorum gens fortis fuit, dum Lycurgi leges vigebant. Milo in senatu fuit eo die, quoad senatus est dimissus.

Napomena. Ako je iza *dum* konjunktiv, onda je u njemu sadržana namjera ili očekivanje : Augustus multa Antonio concessit, dum interfectores patris ulcisceretur.

2. *Antequam, priusquam,* obično s indikativom.

De Carthagine non antea vereri desinam, quam illam excisam esse cognovero.

Napomena. Uvijek stoji konjunktiv, kad je u rečenici sadržana namjera ili mogućnost : Numidae, priusquam ex castris subveniretur (= prije nego će doći pomoć), in proximos colles discesserunt.

3. *Cum* kada s indikativom označuje doba kada se radnja u glavnoj rečenici događa. *(Cum temporale.)* Cum poëtas lego.

Napomena. *Cum* (iterativum) znači često : kadgod, uvijek kad : Poetarum libros, cum est otium, lego = kad god imam vremena.

§ 142. *Cum* s konjunktivom stoji, kad pisac pripovijeda davne događaje. *(Cum historicum).* Konjunktiv imperfekta stoji kad se obe radnje zbivaju u isto vrijeme ; inače stoji konjunktiv pluskvamperfekta.

Germani, cum suos interfici viderent, se e castris eiecerunt. Socrates, in pompa cum magna vis auri et argenti ferretur, „Quam multa non desidero", inquit. Agrippa, cum ad plebem venisset, fabulam de membris corporis humani narravit.

UPITNE REČENICE.

§ 143. Pitanja mogu biti : 1. *upravna* (direktna) ili nezavisna, i 2. *neupravna* ili zavisna.

§ 144. Upravna pitanja dolaze većinom u savezu s kojom zamjenicom i u njima stoji indikativ (quis dubitat?) ili konjunktiv potencijalni (quis dicat? = ko bi mogao reći?) ili dubitativni (quid faciam? = što da radim?

Pitanja stoje sama: Clodius insidias fecit Miloni? ili se počinju ovim veznicima:

1. *An* = da li: An est quicquam similius insaniae quam ira ?

2. *Ne* se vezuje za istaknutu riječ u rečenici i odgovara upitnoj čestici *li, da li*: Meministine me hoc in senatu dicere?

3. *Num* = zar? Iza *num* se očekuje negativan odgovor: Num negare audes? = zar se usuđuješ poreći?

4. *Nonne* = zar ne? upotrebljava se kad se očekuje afirmativan odgovor.

Nonne canis similis est lupo?

§ 145. Dvostruko (disjunktivno) pitanje se počinje u prvom dijelu rečenice sa 1. *utrum*, a u drugom dijelu sa: *an*;

2. *ne*, a u drugom dijelu sa *an*.

Quis divinare potest, unusne mundus sit an plures?

Sitientis nihil interest, utrum poculum aureum sit an vitreum.

§ 146. Neupravna (zavisna) pitanja zavise o kakvom glagolu pitanja u glavnoj rečenici. U ovim rečenicama stoji uvijek konjunktiv, a vrijeme se ravna po § 101—102.

Nescis quo valeat nummus, quem praebeat usum ? ne znaš, čemu novac i kakvu korist pruža ? Athenienses interrogaverunt Diogenem, quid quaereret et quid sibi cum lucerna esset = šta traži i šta će mu svjetiljka. Ex Simonide Hiero tyrannus quaesivit, quid aut quale deus esset. Qualis sit animus, ipse animus nescit.

Napomena. U relativnoj zavisnoj rečenici stoji često iza pitanja indikativ : Dic, quod sentis = kaži ono što (zaista) misliš.

POGODBENE (HIPOTETSKE) REČENICE.

§ 147. Pogodbene se rečenice sastoje iz dva dijela i počinju se veznikom: *si (sin)* = ako, da, kad ; negacija je : *nisi (ni, si non)* = ako ne, da ne, kad ne. Negacija *nisi* se uzima, kad se poriče cijela rečenica, a *si non* kad se poriče dio njezin. Prednji dio rečenice sadrži pogodbu i zove se *protasis*, drugi dio sadrži posljedicu *(apodosis)*.

§ 148. Što se tiče načina u pogodbenim rečenicama, treba razlikovati tri slučaja :

1. *REALAN slučaj:* Ako se zbiva pogodba, zbiva se i posljedica. U ovom slučaju stoji indikativ svih vremena : Si amitti vita beata potest, beata esse non potest. Si id credis, erras. Aequitas tollitur omnis, si habere suum cuique non licet.

2. *POTENCIJALAN slučaj :* Ako se ispunjava prednji dio, ispunjava se i posljedica. U ovom slučaju stoji iza *si* konjunktiv prezenta ili perfekta.

Memoria minuitur, nisi eam exerceas = ako možda ne . . .

3. *IREALAN slučaj :* oba dijela rečenice se uzimlju kao nezbiljska i neistinita. U ovom slučaju stoji iza *si konjunktiv imperfekta* za sadašnjost, a *konjunktiv pluskvamperfekta za prošlost :* Si id crederes, errares = kad bi to vjerovao, da to vjeruješ, varao bi se. Si id credidisses, erravisses = da si to povjerovao, bio bi se prevario.

Plura dicerem, Quirites, si timidis virtutem verba adderent.

Dionysius, si Peripateticus fuisset, permansisset, credo, in sententia. Si tacuisses, philosophus mansisses.

Napomena. Pogodbene rečenice za želju zahtijevaju konjunktiv i počinju se sa *dum, dummodo* = samo ako, da; negacija e: *dum ne* i *dummodo ne.*

Oderint, dum metuant. Nek me mrze, samo neka me se boje.

DOPUSNE (KONCESIVNE) REČENICE.

§ 149. U dopusnim rečenicama stoje ovi veznici:

1. *Quamquam* s indikativom = i ako, premda,
2. *quamvis* s konjunktivom = premda,
3. *etsi*, etiamsi s indikativom = i ako,
4. *ut* s konjunktivom = i ako,
5. *licet* s konjunktivom = neka, makar, i
6. *cum* (concessivum) s konjunktivom = premda.

Quamquam Aristides abstinentia excellebat, tamen multatus est exilio. Phocion fuit perpetuo pauper, cum ditissimus esse posset. Romana gens, etiamsi victa erat, quiescere nesciebat.

NAČINI U RELATIVNIM REČENICAMA.

§ 150. U relativnim rečenicama stoji indikativ, ako se u njima izriče nešto objektivno, istinito.

Est profecto deus, qui omnia videt et audit.

§ 151. Ako relativna rečenica zastupa namjernu ili posljedičnu rečenicu, želju ili mogućnost, stoji u njoj konjunktiv kao i u sličnim glavnim rečenicama. V. dotične rečenice.

Veientes legatos miserunt, qui (= ut ii) pacem peterent. Vidi namj. rečenice. Ea est Romana gens, quae (ut ea) victa quiescere nesciat.

Napomena. Iza izraza *non is sum* = nisam takav, da ; *sunt, reperti sunt* = ima ih, koji i sl. stoji također konjunktiv. Isto tako iza izraza : *nemo est, qui* . . . te iza pridjeva: *dignus, aptus, idoneus, qui* . . .

Persona Laelii idonea mihi visa est, quae de amicitia dissereret.

§ 152. Relativna rečenica zamjenjuje često uzročnu rečenicu: O fortunate adolescens, qui (= cum) tuae virtutis Homerum praeconem inveneris!

§ 153. Konjunktiv stoji u relativnim rečenicama, kad se kazuje ograničenje tvrdnje u glavnoj rečenici *(qui, quantum quidem* = u koliko . . .).

Omnium oratorum, quos quidem ego cognoverim (= u koliko ih ja poznam), acutissimum iudico Q. Sertorium.

POREDBENE REČENICE.

§ 154. Poredbene se rečenice smatraju kao izrične i u njima obično stoji indikativ. Počinju se korelativnim adverbima, pridjevima i veznicima: a) *tantus-quantus, tot-quot, tam-quam* = tolik-kolik, toliko-koliko, kako-tako i sl.;

b) *sic, ita, ut (uti* = kako), ac, atque ; cum . . . tum . . . i . . . i . . . Ut sementem feceris, ita metes.

c) veznikom *quam* uz komparativ: Iniuriam accipere quam facere melius est.

d) izrazima: *nihil aliud nisi* = ništa drugo, nego,
non minus quam = ne manje nego
non magis quam = ne više nego.

NEGACIJE.

§ 155. 1. Najobičnija je latinska negacija: *non* = ne. Slabija je negacija : *haud* = ne.

Dvije negacije u istoj rečenici pojačavaju afirmaciju: non (haud) ignoro = dobro znam, non nulli = neki.

Inače ne smiju dvije negacije da stoje u istoj rečenici : Nemo est = nikoga nema; nihil dico = ništa ne kažem.

2. Neque, nec = i ne, ni.

3. ne . . . quidem = niti, i ne; nondum = još ne; neve = i da ne, nastavlja negaciju u zavisnoj rečenici.

4. non solum . . . sed etiam = ne samo, nego i . . .

Svršetak.

DODATAK O POEZIJI.

§ 156. Latinska metrika počiva na kvantitetu, ne na naglasku i za to je u stihu uvijek dug slog naglašen.

Za poznavanje dužine ili kratkoće slogova (kvantiteta), neka se upamte ova pravila:

a) *Kratki su nominativi singulara ženskog roda na -a I.* deklinacije *i nominativi plurala srednjega roda na -a;* mensă, temporă, corporă, mariĭ.

b) *Dugi su ablativi singulara I. i II. deklinacije na -ā i ō:* mensā, bellō.

c) *Vokal je pred vokalom kratak;* cornŭă, filĭă, ardŭŭs, aurĕă.

d) *Dugi su svi dvoglasnici (syllaba natura longa);* aētas, longāē.

e) *Dug je vokal pred dvjema konsonantima (syllaba positione longa);* cōndere, tēmpora, victus, Tārtara.

Izuzetak čine *muta cum liquida;* pŭtrem, genĕtrix, perĕgrinus.

Napomena. Krajnji vokal jedne riječi pred riječju koja počimlje sa vokalom, izbacuje se *(elizija); aurea prima sata est aetas* čitaj : aurea prima sa-tast aetas.

Isto se tako izbacuje i krajnje slovo *m* pred vokalom: peregrinum ut viseret orbem = peregrin' — ut viseret orbem.

§ 157. 2. Latinski stih *(versus)* sačinjavaju stope *(pes)*. Stopu čine dva sloga ili više njih. Kratki je slog (∪) u metrici jedinica vremena (mora). Dva kratka sloga čine jedan dugi (—).

§ 158. Više stopa čine zajedno jedan metar *(metrum)* Najobičniji metri u latinskoj metrici su ovi:

daktil (dactylus):	- ∪ ∪	aurea, tempora, reppulit.
spondej (spondeus):	- -	udax, virtus, supplex.
jamb (iambus):	∪ -	potens, legunt.
trohej (trochaeus):	- ∪	gaudet, mater.

DAKTILSKI HEKSAMETAR.

§ 159. 1. Heksametar je daktilski stih od 6 stopa, u kojem prve četiri mogu biti naizmjence daktili ili spondeji, peta je obično daktil, a šesta spondej ili trohej.

Daktilskistih izgleda ovako:

īnfān-dūm rē-gīnă iŭ-bēs rĕnŏ-vārĕ dŏ-lōrĕm.

Napomena. Ako je u petoj stopi spondej, takav se stih zove *versus spondiacus* : Constitit-atqu(e) ocu-lis Phrygi-(a) agmina-circum-spexit.

§ 160. 2. Pentametar je daktilski stih podijeljen u dvije polovine, od kojih svaka ima po dva daktila i suviše jedan slog. Pentametar je uvijek zajedno sa heksametrom i takav spoj heksametra sa pentametrom zove se *elegijski distih (versus elegiacus)*, na pr.:

1. Heksametar: principi-|is ob-|sta se-|ro medi-|cina pa-|ratur
2. Pentametar: cum mala|per lon|gas||convalu|ere mo|ras.

RIMSKI KALENDAR.

§ 161. Rimljani imaju samo tri stalna dana u mjesecu. Po njima se određuju ostali dani. Ti su dani:

a) *Kalendae* = 1. dan svakog mjeseca,
b) *Nonae* = 5. dan u mjesecu, i
c) *Idus* = 13. dan u mjesecu.

U mjesecima : martu, maju, julu i oktobru padaju nonae u *7.*, a Idus u *15.* dan tih mjeseca.

Uz riječi : *Kalendae, Nonae, Idus* upotrebljavaju se imena mjeseca adjektivno: *Kalendis Ianuariis* = 1. januara; *Idibus Martiis* = 15. marta.

§ 162. Rimski se datum dobiva *odbijanjem*, i to tako, da se datum koji hoćemo da ustanovimo (n. pr. *2. marta*), odbije od susjednog stalnog termina. Drugom danu marta najbliži je stalni dan *nonae*, koje padaju u martu u *sedmi dan*. Odbijemo li 2 od 7, dobijemo 5, ali Rimljani su uračunavali i onaj dan, *od kojeg broje*, pa dodaju tome ostatku broj 1, dakle: 7—2 =5 +1 =6. marta, koji datum glasi: die sexto ante nonas Martias.

7. januara = die septimo ante idus Ianuarias, t. j. 13—7 =6 +1 =7.

Dan prije, uoči, kaže se: *pridie* s akuz. dotičnog termina: Pridie Kalendas Octobres = 30. septembra.

Napomena. 10. Oktobra skraćeno se kaže ovako: *VI* (sexto) *id.* (us) *oct*(obres) = die sexto ante idus Octobres.

LATINSKE KRATICE.

A) Vlastita imena.

§ 163.

A. = Aulus	L. = Lucius	S. = Sextus
App. = Appius	M. = Marcus	Serv. = Servius
G. = Gaius	M' = Manlius	Sp. = Spurius
Gn. = Gnaeus	P. = Publius	T. = Titus
D. = Decimus	Q. = Quintus	Ti. = Tiberius.

B) Ostale kratice.

A. d. = ante diem.
A. Chr. n. = Ante Christum natum.
A. u. c. = ab urbe condita.
Coss. = consules.
Des. = designatus.
D. = divus.
Eq. Rom. = Eques Romanus.
F. = Filius.
Id. = Idus.
Imp. = Imperator.
K. (Kal.) = Kalendae.
Non. = Nonae.
O. M. = Optimus Maximus.
P. C. = Patres conscripti.
Pont. Max. = pontifex maximus.
Pr. = praetor.
Prae . = Praefectus.
Proc. = Proconsul.
Quir. = Quirites.
S. C. = Senatus consultum.
S. P. Q. R. = Senatus Populusque Romanus.

STVARNO KAZALO.

Brojevi označuju paragrafe i napomene

Ablativ 79—91; ablativ apsolutni 120—122.
Aktiv 93.
Akuzativ 53—60.
Akuzativ sa infinitivom 108—113.
Apozicija i atribut 48., 49., 50.
Bezlični glagoli 42.
Brojevi 18.
Consecutio temporum 99—105.
Cum temporale 141.
„ concessivum 149.
„ causale 140.
„ historicum 142.
Dativ 73—78.
Defectiva 15.
Deklinacija 6.
Deponentia 27 32.
Dodatak akuzativu sa infinit 114.
„ konjugacijama 31.
„ o poeziji 156—158.
Dopusne rečenice 150—153.
Fero 40, 3.
Fio 40, 7.
Fore ut 106.
Futur I i II, 94.
Genitiv 61—72.
Gerund 124—126.
Gerundiv 127—129.
Glagoli 27.
Glagoli na -io 34.
Glagolska imena 106.
Heksametar 159—160.
Heteroclita 15.
Heterogenea 15.
Imena gradova 92.
Imperativ 97—98.
Imperfekat 94.
Indikativ 95
Infinitiv 106—107 ; infin. historicus 94 1.
Izgovor glasova 2.
Kalendar 161—162.
Komparacija 16.
Konjugacija 29—30.
Konjunktiv 96.
Načini glagolski 95 ; u zavisnim rečenicama 132.
Namjerne rečenice 133—134.
Ne 135.
Negacije 155.
Nepravilni glagoli 40.
Neupravni govor 130—131.
Nominativ sa infin. 115—116.
Oblici glagolski 29.
Određivanje mjesta 92.
Opisna konjugacija aktivna 43.
„ „ pasivna 44.
Particip 117—119.
Pasiv 93.
Perifrastična konjugacija 43—44.
Predikat 47.
Pogodbene rečenice 147—148.
Posljedične rečenice 138.
Pridevi II. dekl. 10; III. dekl. 12.
Prijedlozi 45.
Prilozi 17.
Quin 139.
Quominus 137.
Semideponentia 27—33.
Sintaksa 46.
Sum 40 1.
Superlativ 16
Supin 123.
Ut 136
Ut finale, v. namjerne rečenice.
Upitne rečenice 143—146.
Utinam 96.
Uzročne rečenice 140.
Volo, nolo, malo 40., 4.
Vremena 28., 94.
Vremenske rečenice 141.
Zabrana 98.
Zamjenice 19—25.
Zapovijest 97.